

“Biz indi gələcəyə baxmalıyıq”

Yeni vəziyyət yeni yanaşmaları tələb edir

Xəbər verildiyi kimi, mayın 20-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin iştirakı ilə Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin “Cənubi Qafqaz: Regional inkişaf və əməkdaşlıq perspektivləri” adlı videoformatda müzakirələri keçirilib. AZƏRTAC tədbirdən geniş hesabatı təqdim edir.

Müzakirələri açan Dünya Bankının sabiq vitse-prezidenti, Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin həmsədri **İsmail SERAGƏLDİN** çıxış edərək dedi:

- Cənab Prezident, zati-aliləri, xanımlar və cənablar! Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin üzvləri və dostları!

Bu, Mərkəz üçün böyük bir gündür. Biz çox şadiq ki, Prezident İlham Əliyev bizim dialoqa qoşulur və Azərbaycan, eləcə də regionla bağlı öz planları və istəklərini bizimlə bölüşür. Cənab Prezident, səkkiz il öncə, Siz dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvinin irsini tanıtmaya üçün Beynəlxalq Mərkəzin yaradılmasına dair tapşırıq verdiniz. Bu quruma beynəlxalq üzvlər qoşuldu, onun İdarə Heyəti yaradıldı. Daha sonra mərkəzin işini və proqramını müəyyən etmək üçün həmsədrlər seçildi və baş katib təyin olundu.

Cənab Prezident, Siz bizə etimad göstərdiniz və ümid edirik, biz Sizin etimadınızı doğrulda bildik. Səkkizillik dövrdə çox işlər görüldü, Siz də onlara böyük dəstək vermisiniz. Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzi beynəlxalq səviyyədə get-gedə daha çox tanınır. Bakı Qlobal Forumu regionda birincidərəcəli tədbirə çevrilib və beynəlxalq təqvimdə xüsusi yer tutmağa nail olub. Dünyanın bir çox tanınmış şəxsləri tədbirlərdə iştirak ediblər. Forumdan başqa, mərkəz bir çox digər tədbirləri də təşkil etdi, Balkanları, Cənubi Qafqazı və Avropanı müzakirəyə çıxartdı. Daha sonra təşkilatımız beynəlxalq fəaliyyətini genişləndirərək, ABŞ və BMT ilə əlaqələr qurmaq strategiyasını qəbul etdi və daha da inkişaf edən Çinə də diqqət yetirməyə başladı.

Cənab Prezident, bütün sahələrdə biz Nizamının irsini və Azərbaycanın zəngin mədəniyyətə malik ölkə kimi mövqeyini təşviq etmişik. Biz bəşəriyyətin üzleşdiyini çağırışların müzakirə edildiyi platformaya çevrilmişik. Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzi tədris, dözümlülük, dialoq və anlaşma ünvanı kimi tanınmağa başladı. Lakin bundan sonra pandemiya baş verdi. Biz 2020-ci ildə keçiriləcək Bakı Qlobal Forumunu təxirə salmaq məcburiyyətində qaldıq. Bununla belə, yəqin, Siz məmnunluqla qəbul edərsiniz ki, 2021-ci ilin sonrakı aylarında Bakı Qlobal Forumunun çox uğurla keçirilməsində ısrarlıyıq. Biz İdarə Heyətinin təlimatları ilə və baş katib Rövşən Muradovun rəhbərlik etdiyi katibliklə

birgə “Bakı Qlobal Forumu 2021”in məzmunu və təşkili sahəsində Hikmət Hacıyev və Sizin Protokol xidmətinizlə sıx işləyirik ki, tədbirimiz təqvimə və istəklərimizə uyğun keçsin.

COVID-19 pandemiyasına, məhdudiyətlərə və səfərlərin təxirə salınmasına baxmayaraq, mərkəzimiz çox fəal işləyir. Biz yeni texnologiyalardan tam yararlanmaqla öz səylərimizi göstəririk. Biz 28 konfransa, 90 sessiyaya evsahibliyi etdik. Tədbirlərimizdə 370 məruzəçi çıxış edib, 60 ölkədən iştirakçılar bizə qoşulublar. İstənilən mövzuları əhatə etmişik: pandemiya qarşısında global həmrəylikdən tutmuş, formalaşan dünya nizami və multilateralizmin gücləndirilməsi yollarına qədər. Ərzaq təhlükəsizliyi, təhsil məsələləri, sülhün əldə olunmasında qadınların rolu da müzakirəyə çıxarılıb. Bütün bu işləri görərkən biz mötəbər təşkilatlarla, tanınmış laureatlarla və şəxslərlə tərəfdaşlıq qurmuşuq. Dostlarımız və tərəfdaşlarımızın sayını iki dəfə artırmışıq. Biz Çindən olan nümayəndəyə - elmlər doktoru Şana bizim beynəlxalq dostlar şuramıza həmsədrlik etdiyinə görə minnətdarıq.

Bütün bu tədbirlərlə yanaşı, biz pandemiya və onun fəsadlarına qarşı mübarizədə göstərilən səylərdə və həmrəylik təşəbbüslərində çox fəalıq. İnanırıq ki, zati-aliləriniz bu işlə əlaqədar çox yerlərdən müsbət rəy alıb. Biz həmçinin bir çox materialları çap edib yaymışıq. Bu işə bir çox yerli tanınmış şəxsləri cəlb etmişik. Fəaliyyətimiz media tərəfindən də dəyərləndirilib. Bir ildə 12 təşəkkür məktubu almışıq. Onların əksər hissəsi “Ehtiyacı olan insanlara yardım” təşəbbüslərinə görə təqdim edilib. Hazırda İngiltərənin sabiq Baş naziri Qordon Braun bizim adımızdan 7-lər və 20-lər Qrupuna təqdim ediləcək məktubun yekun variantı üzərində çalışır.

Otən ilə nəzər saldıqda deyə bilirik ki, bu dövr mərkəzin artan beynəlxalq nüfuzu ilə yadda qalan, çox intensiv iş ilə seçilən, mühüm beynəlxalq təşkilatlarla və dünya-

nın elmlər akademiyaları, elmi təsisatları ilə əməkdaşlığın genişləndiyi il olub. Dünya mətbuatında da mövqeyimizi gücləndirdik. Ümid edirik ki, sonuncu görüşdə zati-alinizə haqqında danışdığımız işləri gələn həftələr ərzində başa çatdıracağıq.

Cənab Prezident, mən nitqimi davam etdirə bilərdim. Lakin bilirəm ki, hamı məhz Sizi dinləməyi çox arzulayır. Söz verərəm ki, yaxın vaxtlarda işimiz barədə hesabatı yekunlaşdırıb diqqətinizə təqdim edəcəyik və onu bu il Qlobal Forumda paylayacağıq. Ümid edirik ki, zati-aliniz Mərkəzin həm pandemiya əvvəlki, həm də sonrakı fəaliyyətindən tam razı qalacaq.

İndi isə icazənilə mən sözü hörmətli həmsədr xanım Vayra Vike-Freyberqaya verərəm.

Sağ olun.

Prezident İlham ƏLİYEV: Sağ olun.

Latviya Respublikasının sabiq Prezidenti, Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin həmsədri **Vayra VİKE-FREYBERQA** çıxış edərək dedi:

- Zati-aliləri, cənab Prezident! Xanımlar və cənablar!

Biz bu gün Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzi ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti zati-aliləri cənab İlham Əliyev arasında dialoqda iştirak etməkdən böyük iftixar hissi duyuruq. Bu görüşə Prezidentin nitqi ilə başlayacağıq. Sonra isə sual-cavablara keçəcəyik. Biz dəvətimizi qəbul etdiyinə görə cənab Prezidentə minnətdarıq.

Cənab Prezident, dünyanın bu çətin durumunda Azərbaycanın mövqeyi, ölkənin gələcəyinə dair planlarımızla və onların dünya gündəliyinə necə uyğunlaşması ilə əlaqədar Sizin mülahizələrinizi səbirsizliklə gözləyirik. Cənab Prezident, səhrələrinizi eşitməyi səmimiyyətlə arzulayıyıq.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev tədbirdə çıxış etdi.

İlham ƏLİYEV: “Biz indi gələcəyə baxmalıyıq”

Yeni vəziyyət yeni yanaşmaları tələb edir Prezident İlham Əliyevin çıxışı

- Çox sağ olun. Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin hörmətli həmsədrləri, xanım Vike-Freyberqa və cənab Serageldin.

İlk öncə, mən bu gün keçirilən müzakirələrin bütün iştirakçılarına salamlamaq istəyirəm. Fürsətdən istifadə edərək, Nizami Mərkəzinin həmsədrinə və üzvlərinə bu müzakirələri başlatdıma görə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Çünki hesab edirəm ki, bu, çox yerinə düşən tədbirdir. Təklif etdiyiniz mövzuya gəldikdə isə, “Cənubi Qafqaz: Regional inkişaf və əməkdaşlıq perspektivləri”, fikrimcə, global gündəlikdə duran mühüm məsələlərdəndir, çünki bu yaxınlarda Cənubi Qafqaz regionunda kəskin dəyişikliklər oldu. Əlbəttə ki, yeni vəziyyət yeni yanaşmaları tələb edir.

Lakin, əvvəlcə, mən pandemiya dövründə çox yaxşı fəaliyyətinə görə Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin təbrik etmək istəyirəm. Bu mərkəz yeni şəraitə özünü çox müdrik formada uyğunlaşdırdı. Pandemiya ilə bağlı vəziyyətdən asılı olmayaraq, öz fəaliyyətini yeni formada davam etdi. Eyni zamanda, bu fəal işin aparıldığı sikkəli ərzində mərkəz dünyada aparıcı beynəlxalq təsisatlardan birinə çevrilməmişdir. Onun geniş fəaliyyəti, əslində, dünyada sülh, əməkdaşlıq, təhlükəsizlik və sabitlik işinə xidmət edir. Mərkəzin üzvləri ölkələrinə, yaxud beynəlxalq təşkilatlara uzun illər rəhbərlik etmiş məşhur dünya siyasətçiləridir. Sizin təcrübəniz həqiqətən unikaldir. Bir sözlə, bu cür təcrübənin bir araya toplanması, hesab edirəm ki, bu günkü dünyada nadir hadisədir.

Nəyin baş verdiyi və nəyin baş verəcəyi ilə bağlı Azərbaycanın mövqeyinə gəldikdə, əlbəttə ki, əvvəlcə, demək istəyirəm ki, regionda son hadisələr, ikinci Qarabağ müharibəsi vəziyyəti tam deyildi. Bu səbəbdən, Cənubi Qafqaz üçün yeni yanaşmaya, yeni gündəliyə ehtiyac duyulur.

“Cənubi Qafqaz: Regional inkişaf və əməkdaşlıq perspektivləri” mövzusunda müzakirəni yüksək dəyərləndirirəm, çünki bizim məhz buna ehtiyacımız var. Demək olar ki, 30 il çəkin işğal faktı səbəbindən, Azərbaycan öz mövqeyini birmənalı şəkildə bəyan etdi ki, biz ərazilər azad oluncaya qədər Ermənistanla əməkdaşlıq etməyəcəyik. Hesab edirəm, Ermənistanın özü də başa düşür ki, onlar çox böyük səhvə yol veriblər. Onlar vaxt itirirdilər. Əgər bu günkü Ermənistanın vəziyyəti nəzərə alsaq, görürük ki, Ermənistan müstəqilliyi qazanan zaman ilə müqayisədə vəziyyət daha ağırdır. Çünki bu gün Ermənistanın ordusu belə yoxdur. O, tamamilə məhv edilib. Ölkə altı aydan çoxdur ki, daimi siyasi böhran içindədir. Cəmiyyətdə böyük dəyərdən inamsızlıq yaranıb, qarşılıqlı ittiham irəli sürülür. Bəzi siyasi liderlərin ritorikası hər hansı bir qəbul edilən çərçivədən tam uzadır.

Bir sözlə, onlar vaxt itirirdilər. Onlar Azərbaycanın enerji və daşımaları inkişafı təşəbbüsünün

dən məhrum oldular. Nəhayət, onlar işğal etdikləri əraziləri itirdilər. O ərazilər ki, onlara nə tarixi nöqtəyi-nəzərdən, nə də ki, beynəlxalq hüquq baxımından məxsus deyildi. İndi isə, münafişə başa çatdıqdan sonra, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi, ilk növbədə, Azərbaycan tərəfindən, sonra isə ötən ilin 10 noyabr tarixli birgə Bəyanat ilə artıq həll olunub.

Biz indi gələcəyə baxmalıyıq. 30 illik işğala, azad olunmuş ərazilərdə genişmiqyaslı dağıntılara və onların məhv edildiklərinə baxmayaraq, Azərbaycan gələcəyə nəzər salmağa, vahid inteqrasiya edilmiş Cənubi Qafqaz regionunun bir hissəsi olaraq öz gələcəyini planlaşdırmağa hazırdır. Ümid edirik ki, vaxt gələcək və biz, sözün əsl mənasında, Cənubi Qafqazda fəal əməkdaşlıqdan və inteqrasiyadan danışacağıq. Biz artıq çox mühüm təkliflərlə və təşəbbüslərlə çıxış etmişik və yerli gəlmiş, onlar 10 noyabr 2020-ci il tarixli birgə Bəyanatda da əks olunub. Bu, xüsusən də, kommunikasiyaların və yeni daşımalar dəhlizlərinin açılması ilə bağlıdır. Sizə deyə bilərəm ki, bu layihənin həyata keçirilməsi ilə bağlı iş artıq başlayıb. Azərbaycan bu məqsədlə artıq texniki və maliyyə imkanlarını ayırır. Zəngəzur dəhlizi açıdıqdan sonra bütün region ölkələri üçün yeni imkanlar yaranacaq. Bu səbəbdən, bildirmək istəyirəm ki, Azərbaycan əməkdaşlığa və ümumi gələcəyimizin planlaşdırılmasına açıqdır, çünki biz istəsək də, istəməsək də qonşuyuq və yanaşı yaşamalıyıq və bir daha bu birgə yaşamanı öyrənməliyik. Bu, asan deyil. Burada emosiyalar var. Xüsusən də, Azərbaycan xalqı azad edilmiş torpaqlara səfərlər etdiyi zaman və tam yerləyeksən olunan yerləri görəndə, siz yəqin ki, təsəvvür edə bilərsiniz, hansı hissləri keçirirlər. Lakin siyasətçilərin rolü öz gündəliklərini müdafiə etməkdən və yalnız qarşılıqlı fəaliyyət sayəsində regionda dayanıqlı inkişafın, sülhün və təhlükəsizliyin olacağını izah etməkdən ibarətdir.

Bəlkə də, yaxşı olardı mən burada çıxışımı dayandırım. Çünki siz bilirsiniz, bir neçə Bakı Qlobal Forumu zamanı mən bütün tədbirlərdə Dağlıq Qarabağ haqqında danışmışam. Ona görə siz dəqiq bilirsiniz nə baş verib, necə baş verib, nəticələr nədir. Hesab edirəm ki, bunu təkrar etməyə ehtiyac yoxdur. Daha yaxşı olardı ki, dialoqumuza çox vaxt ayraq.

Çox sağ olun, istədiyiniz suala cavab verməyə hazırım.

Vayra VİKE-FREYBERQA: Təşəkkür edirəm, cənab Prezident. Aydın giriş nitqiniz, Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin üzvləri və dostları ilə dialoq qurmaq fikrinə dəstəklədiyiniz üçün Sizə təşəkkürümü bildiririk. Bu, çox əlamətdar bir tədbirdir, ona görə maraqlıdır. Auditoriyamızın şəxsən Sizə sual ünvanlamaq imkanına malik olması onları çox sevindirir. Nəticə etibarilə biz bu dialoqda iştirak etmək üçün bugünkü tədbirə qatılış çoxlu sayda iştirakçıdan mürciət almışıq.

Bu tədbirin moderatorluğunu üzərimə götürməklə mənim auditoriyadan və bütün iştirakçılardan birinci xahişim bundan ibarətdir: sualınızı mümkün qədər yığcam ifadə etməyə çalışın ki, sizdən sonra gələnlərin də zati-alləri cənab Prezident tərəfindən səxavətlə ayrılacaq vaxt cədvəlinə uyğun olaraq sual vermək imkanı olsun.

Mən sual verən şəxsləri maraqlandırdıqları mövzulara uyğun olaraq iki və ya daha çox şəxsəndən ibarət qrupa daxil olmuşəm. Hər bir ümumi mövzu üçün mən birinci natiqi təqdim edəyəm və ondan suallarını verməyi xahiş edəyəm. Sonra ikinci natiqi təqdim edəcəyəm və ona da sual vermək imkanı yaradacağam. Yalnız bundan sonra zati-alləri cənab Prezident sualları cavablandıracaq. Bu, bizə dialoqumuzu sürətləndirməyə və mövduz vaxt çərçivəsində mümkün olduğu qədər çox sualın verilməsinə imkan yaradacaq. Gəlin, sual-cavab sessiyasını açıq elan edək. İlk sual önəmli regional tərəf olaraq Azərbaycanın əhəmiyyətli geostrateji ölkə kimi rolü haqqındadır. Birinci sual üçün sözü Ağ Evdə 2005-2007-ci illərdə ABŞ-in Milli Təhlükəsizlik Şurasında Cənubi və Mərkəzi Asiya Məsələləri üzrə direktor, ABŞ dövlət katibinin Avropa və Avrasiya məsələləri üzrə sabiq köməkçisi və Nazarəyət Universitetinin İdarə Heyətinin üzvü cənab Deyvid Merkle vermək istəyirəm. Cənab Merkle, söz sizindir.

Deyvid MERKEL: Çox sağ olun, cənab Prezident, Sizi görmək çox xoşdur. Sizinlə tezliklə Bakıda şəxsən görüşməyi səbirsizliklə gözləyirəm. Sizin və Azərbaycanın böyük heyranı olan mərhum Zəngəzur Bzejniski Azərbaycanın böyük şahmat lövhəsində mühüm strateji mərkəz adlandırılmışdı və müstəqil Azərbaycanın Xəzər dənizinin enerji resurslarını Qərbə gətirəcəyini demişdi. Bunun əksinə Azərbaycanın müstəqil siyasət yürüdə bilməyəcəyi təqdirdə Mərkəzi Asiya regionunda Rusiyanın dominantlığına gətirib çıxaracağını da söyləmişdi. O vaxtdan bəri çox şeylər baş verib və böyük şahmat lövhəsinə yenidən nəzər salmaq vaxtı yetişib. Dağlıq Qarabağ müharibəsinin həllini, Çinin “Bir kəmə, bir yol” təşəbbüsünü nəzərə alaraq Azərbaycanın enerji resurslarının Avropaya çatdırılmasında rolü, Asiyanın logistik nöqtəyi-nəzərdən geostateji cəhətdən mühüm ərazi sayılan Avropaya birləşməsinin mümkünlüyü və Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli ilə çöxrəllili inkişaf banklarının oynaya biləcəyi rolü haqqında danışa bilərsinizmi? Təşəkkür edirəm.

Prezident İlham ƏLİYEV: Təşəkkür edirəm, çox sağ olun. Əslində, cənab Merkle tərəfindən üç sual verilib və mən onları cavablandırmağa çalışacağam. Ənənənə Avropaya çatdırılması məsələsinə gəlincə, tarixi layihə olan “Cənub qaz dəhlizi”nin tamamlanması nöqtəyi-nəzərdən ötən ilin sonuncu günü əlamətdar bir gün olmuşdur. Sərbəst inteqrasiya olunmuş 3.5 min kilometr uzunlu-

ğunda qaz boru xətləri birləşdirilmiş və bir layihə kimi bir-birinə bağlanmışdır. İlk dəfə Azərbaycan qazı Avropaya çatdırılmışdır. Bu, həqiqətən də tarixi hadisə idi. Çünki layihə bütün nöqtəyi-nəzərdən - maliyyə, siyasi və texniki baxımdan böyük bir çağırış idi. Biz həqiqətən də yaxşı bir komanda olaraq çalışdıq. Bu ölkələrin bazilləri Avropa İttifaqının üzvüdür. Biz Avropanın enerji təhlükəsizliyinə həqiqətən də mühüm töhfə verdik. Azərbaycanda yeni yataqların keşf edilməsi və təbii qazın hasilatının yeni səviyyəsinə nəzərə alaraq bu, gələcək onilliklərdə davam edəcək layihədir. Azərbaycan qazı Avropa qitəsinə üçün yeni qazdır, hazırda Avropaya qazın yeganə yeni mənbəyidir və cəlb olunmuş ölkələr arasında böyük dərəcədə iktərəfli və çöxrəllili əlaqələndirib. Beləliklə, bu məsələ tamamlanmış kimi hesab olunur.

Asiyalı Avropa ilə birləşdirmək üçün logistik dəstəkdən və Çinin “Bir kəmə, bir yol” təşəbbüsündən danışıma deməliyəm ki, bunlar da beynəlxalq gündəliyin mühüm hissəsidir. Azərbaycan öz ərazisində bütün zəruri neqliyati layihələrinin tamamlayıb və “Bir kəmə, bir yol” təşəbbüsü çərçivəsində bizim Asiya və Avropadakı tərəfdaşlarla mühüm bağlantı var. Bu önəmli layihənin bir hissəsi olaraq üçün biz öz infrastrukturumuzu, o cümlədən dəniz limanını, Xəzər hövzəsində ən böyük gəmi parkını və dəmir yolu imkanlarını təmin edirik. Beləliklə, biz bu layihəyə maliyyə və siyasi əməd investisiya yatırırmışdıq. Ümid edirəm ki, bu iki mühüm sahə - enerji təhlükəsizliyi və neqliyati təhlükəsizliyi nənki təkcə Azərbaycanın gələcək iqtisadi inkişafı üçün önəmli rol oynayacaq, - çünki bu, əlavə gəlirlərin yaranmasına səbəb olacaq, - həm də regional sabitliyə ciddi şəkildə töhfə verəcək. Çünki ölkələr bir-birindən asılı olur, ölkələr bir gəmidə olduğu üçün bir komandanın üzvü olur və əlbəttə ki, qarşılıqlı dəstəyin səviyyəsi artacaq.

Cənab Merklein beynəlxalq banklarla bağlı sonuncu sualına gəldikdə, Sizə deyə bilərəm ki, biz “Cənub qaz dəhlizi” layihəsini həyata keçirəndə bütün əsas beynəlxalq maliyyə institutları bizim tərəfdaşlarımızdır. Dünya Bankı, Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı, Asiya İnkişaf Bankı, Avropa İnvestisiya Bankı və Çin tərəfindən təsis olunmuş İnfrastruktur və İnvestisiya Bankı. Bütün aparıcı maliyyə institutları layihədə iştirak edirdi və bu, layihəyə dəstək olmaq üçün kommersiya banklarına ünvanlanmış açıq-aydın bir mesaj idi. İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə layihələrə gəldikdə, biz builki yenidənqurma işlərinə bütçəmizdən 1.3 milyard ABŞ dolları ayırmışdıq və səmimi sərbəst investisiya yatırmaq imkanımızdır. Bizim dəyərləndirdiyimiz investisiya yatırmaq imkanlarıdır. Çünki işğaldan azad edilmiş ərazilərdə investisiya yatırmaq üçün çoxlu imkanlar var.

Bizim böyük yenidənqurma planımız var. Buna görə bankların Azərbaycanla, əslində, lazım olmayan birbaşa maliyyə dəstəyi verməsi əvəzinə, əcnəbi və yerli investitorlara işğaldan azad edilmiş ərazilərdə layihələri həyata keçirməyə kömək göstərməsi bizi sevindirir. Təşəkkür edirəm.

Vayra VİKE-FREYBERQA: İkinci iştirakçımdan, 2010-2012-ci illərdə Gürcüstanın Baş nazirinin müavini, 2008-ci ildə Gürcüstanın xarici işlər naziri olmuş xanım Eka Tkeşelashviliyə sual verməsiniz xahiş etmək istəyirəm. Eka, buyurun.

Eka TKEŞELASHVİLİ: Hər vaxtınız xeyir, cənab Prezident.

Prezident İlham ƏLİYEV: Hər vaxtınız xeyir.

Eka TKEŞELASHVİLİ: Zati-alləri, Azərbaycan regionda transformasiya xarakterli layihələrdə mərkəz rolunu oynadı. Biz, Qafqazın Avropanın ümumi enerji təhlükəsizliyi üzrə önəmli büro ölkəsinə çevrilməsinə, global miqyasda beynəlxalq ticarətin və bağlılığın inkişafına imkan verir. İndiyədək bu istiqamətdə çərayan edən hadisələri necə qiymətləndirirdiniz? Sizcə, tərəqqinin miqyasını artırmaq niyə yetişibmi? Lakin həm də tərəfimizdən nəzərə alınmalı bəzi çatışmayan bəndlər və çağırışlar da var.

Prezident İlham ƏLİYEV: Təşəkkür edirəm. Azərbaycanın oynadığı rola verdiyiniz qiymət üçün siz təşəkkür edirəm. Dəyə bilərəm ki, yalnız təkcə biz özümüz bu vacib layihələri tamamlaya bilməzdik və buna görə də bütün bu layihələrin icrası zamanı bizim Gürcüstanla əməkdaşlığımız strateji əhəmiyyətə malik idi. Bildiyiniz kimi, müstəqillik illərində Azərbaycanın çəkilmiş ilk boru xətti Gürcüstanla gedən Bakı-Supsa boru xətti idi. Bu kəmə 1990-cı illərin axırında istismara verilməmişdi və Azərbaycanın neftinin beynəlxalq bazarlara ixracına başlamağa imkan yaratmışdır. Bakı-Tbilisi-Ceyhan kəməri 6-7 il sonra çəkilmişdir. Bu, həqiqətən də inkişafın bir mərhələsi idi. Bu, Cənubi Qafqaz regionunda tamamilə yeni bir vəziyyəti yaratmaq üçün bizim birgə iradəmizin təccüsü idi.

Tam aydındır ki, enerji və neqliyati layihələri Cənubi Qafqaz transformasiyaya uğradıb, regionu iki ölkəsinə - Gürcüstan və Azərbaycana əlavə maliyyə ehtiyatları əldə etməyə imkan verib, ölkələrimizin beynəlxalq tərəfdaşlıq qarşısında əhəmiyyətini artırmağa imkan yaradıb. Sonradan bizə neqliyati layihələrə, elektirik enerjisi istehsalı sistemlərinin birləşdirilməsi layihələrinə investisiya yatırmaq üçün güclü tərəfdaşlıq yaratmağa imkan verib. Bu gün Cənubi Qafqazda əlimizdə olanları təməli bizim birgə səylərimiz sayəsində qoyulub. Çatışmayan bəndlərə gəlincə, hesab edirəm ki, “Cənub qaz dəhlizi” layihəsinin sonuncu hissəsi olan Trans-Adriatik boru xəttinin tamamlanmasından sonra bütün bəndlər bir-birinə bağlanıb. Eyni zamanda, bir neçə il bundan əvvəl Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolunun tamamlanması Xəzər regionu,

Qafqaz və Türkiyə regionunda bütün bəndləri bir-birinə bağlayıb. Beləliklə, buna görə də biz yeni bəndlərin yaradılması baxımından gələcək planlar haqqında düşünməyə bilirik. Məsələn, hazırda üzərində işlədiyimiz layihələrdən biri Qərbi Balkan ölkələrinin infrastrukturuna qoşulmaqla, Avropanın enerji bazarında iştirakımızın genişləndirilməsindən ibarətdir. Biz hazırda həmin ölkələrə qazın çatdırılması üçün sabiq Yuqoslaviyanın bir neçə ölkəsi ilə fəal danışıqlar mərhələsindəyik. Bilirsiniz, bir mühüm layihəni bitirdikdən, missiyanı yerinə yetirdiyinizi düşündükdən sonra bəzi yeni ideyalar yaranır və tərəqqi özünü belə nümayiş etdirir. Əminəm ki, biz faydalı əməkdaşlığın başqa sahələrini də tapacağıq, ölkələr komandasını və dostluğumuzu genişləndirəcəyik.

Vayra VİKE-FREYBERQA: Təşəkkür edirəm, cənab Prezident. Növbəti iki sualda Azərbaycanın konkret ölkələrlə əlaqələrindən bəhs olunacaq. Birinci sual üçün xanım Tzipli Livniyə söz vermək istəyirəm. Xanım Livni 2002-2010-cu illərdə İsrailin xarici işlər naziri olub.

Tzipli LIVNİ: Təşəkkür edirəm. İlk növbədə, mən İsraildə Turizm və Ticarət İnkişafı üzrə Nümayəndəliyinin açılmasına görə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Bunun üçün minnətdaram. Mənim sualım ABŞ, ABŞ-in yeni administrasiyaya keçirilməsi və bezi başqa sahələrdir. Hər iki ölkənin Azərbaycanla bağlı siyasəti, eləcə də bizim bu ölkələrlə bağlı siyasətimiz hər zaman sabit və proqnozlaşdırılan olub. Hər iki ölkə ilə bizim strateji əhəmiyyət kəsb edən münasibətlərimiz var. Sözsüz ki, gündəlik fərqlidir, lakin çox açıq, çox aydın və gözlənilməz heç bir hal baş verməyib. Çünki biz hər zaman nəzərdə tutduğumuz deyirik və hər zaman dediyimiz sözün arxasında dayanırıq. Düşündürəm ki, bir çox ölkələrlə yaxşı əlaqələr qurmağa nail olmağımızın səbəblərindən biri məhz budur və onların arasında da bir-biri ilə yaxşı əlaqələr olmayan yeganə ölkələr Rusiya və ABŞ deyil. Zənnimcə, ABŞ və Rusiyanın Azərbaycanla bağlı siyasəti sabit olmağa davam edəcək və mənim yüksək rütbəli rəsmilər, Rusiya Prezidenti, ABŞ-in milli təhlükəsizlik üzrə müşaviri, eyni zamanda, Rusiyanın xarici işlər naziri ilə son təmasların onu göstərir ki, biz həqiqətən də əməkdaşlığımızı genişləndirmək istəyirik və hər iki tərəf bu əlaqələri strateji əhəmiyyət kəsb edən münasibətlər hesab edir.

Vayra VİKE-FREYBERQA: Cənab Prezident, indi isə gəlin sualını vermək üçün sözü 2005-2010-cu illərdə Ukraynanın Prezidenti olmuş Viktor Yuşşenkoya verək.

Viktor YUŞŞENKO: Hörmətli cənab Prezident İlham Heydər oğlu. İlk növbədə, mən Sizi Azərbaycanın ərazi bütövlüyü ilə bağlı ən mühüm məsələlərdən biri olan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli münasibətilə təbrik etmək istəyirəm. Bu, həyata keçirilməsi 30 il çəkin bir arzu idi. Bildiyiniz kimi, 2006-cı ildə biz dörd ölkədən ibarət olan beynəlxalq GUAM təşkilatını yaratdıq. Bu təşkilat təhlükəsizlik, iqtisadiyyat, əməkdaşlıq, humanitar əməkdaşlıq və infrastruktur məsələləri ilə məşğul olmağa başladı. Bu təşkilatın gələcək fəaliyyəti üçün yol xəritəsini nədə görürsünüz?

Vayra VİKE-FREYBERQA: Cənab Prezident, Sizin cavabınızı səbirsizliklə gözləyirik.

Prezident İlham ƏLİYEV: Təşəkkür edirəm. Birinci sual ABŞ və Rusiyanın regiondakı siyasətindən gözləntilərimizə bağlıdır. Rusiya və ABŞ Minsk qrupunun həmsədrliyi kimi demək olar ki, 30 il ərzində Azərbaycanla Ermənistan arasında fəal danışıqlar prosesinin bir hissəsi olublar. Əfşuslar olsun ki, bu danışıqlar heç bir nəticə vermədi. Lakin, eyni zamanda, indi ABŞ-la Rusiya arasında əlaqələrin çox aşağı səviyyədə olduğu bir vaxtda xüsusilə aydın görünür ki, münaqişənin həlli məsələsi bəlkə də Rusiya və ABŞ-in çox fəal və

İlham ƏLİYEV: “Biz indi gələcəyə baxmalıyıq”

Yeni vəziyyət yeni yanaşmaları tələb edir

Əvvəli 3-cü səh.

Yüksəlmə qabiliyyəti artırıldıqda bu liman 25 milyon ton yük qəbul edə bilər. Ölkəmiz “Azərbaycan Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi” şirkətinə sermayə yatıraraq bu gün Xəzər dənizində ən böyük donanmaya malikdir. Bununla yanaşı, ümid edirik ki, hazırlıq işləri yekunlaşacaq və dəniz limanı ilə qonşuluqda Beynəlxalq Azad Ticarət Zonasının təməli qoyulacaq. Ümid edirik ki, Çin və digər dost ölkələrdən olan şirkətlər oraya sermayə qoyuluşu imkanını nəzərdən keçirəcəkdir.

Bundan başqa, azad olunan ərazilərdə yenidənqurma işlərinə cəlb edilən beş ölkədən şirkətlər sırasında Çin şirkəti də var. Bu yaxınlarda başladığımız “ağıllı” kənd layihəsi çərçivəsində Çinin “Huawei” şirkəti öz texnologiyasını təqdim edəcək. Biz azad olunan ərazilərdə yenidənqurma işlərində Çin şirkətlərinin daha geniş şəkildə iştirakını arzulayırıq.

Nəhəng potensialın olduğu sahələr haqqında danışarkən sizin də düzgün qeyd etdiyiniz kimi, nəqliyyat sahəsinin birinci yerdə durduğunu düşünürəm. Bu gün biz bir çox Çin şirkətlərinə tranzit imkanlarımızı təqdim edirik. Həmin şirkətlər orta dərəcədən istidə edərək Xəzər dənizi vasitəsilə Azərbaycandan keçərək Avropaya yollarını nəql edir. Yeni bu marşrutun böyük potensialı var.

Çin şirkətləri bizim enerji sektoruna sermayə yatırmaqdadır. Hesab edirik ki, enerji sektorumuzda Çin şirkətləri daha da geniş təmsil oluna bilər. Azad edilmiş ərazilərdə infrastruktur layihələri bir nömrəli prioritetdir və ümidvaram ki, bir çox Çin şirkəti bizimlə çalışmaq arzusunda olacaq.

Sizin qeyd etdiyiniz kimi, xalqlar arasında təmaslar da əhəmiyyətlidir. Yəqin bilirsiniz, Çin vətəndaşlarına Azərbaycana səyahət etmək üçün vizaya ehtiyac yoxdur və pandemiyadan əvvəl biz Çindən olan qonaqların sayında sürətli artım müşahidə etdik.

Əlavə edim ki, Çinlə ticarət döviyyəsinin artımı ilə bağlı da gözləntilərimiz var. Biz şadiq ki, belə imkanlar yaranmaqdadır. Biz artıq Çinin bir neçə şəhərində ticarət nümayəndəlikləri və Azərbaycan evləri açmışıq. Bizim dünyanın 3-4 ölkəsində ticarət nümayəndəliyimiz var ki, bunlardan biri də Çindir.

Beləliklə, mən deyirdim ki, münasibətlərimiz eladır və potensialımız daha da böyükdür. Sizin instituta və şəxsən sizə Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzi ilə əməkdaşlığa görə təşəkkür edirəm. Mən bunu yüksək qiymətləndirirəm və bunun hamımız, mərkəzin fəaliyyəti, tərəfdaşlığımız və əməkdaşlığımız üçün vacib olduğunu düşünürəm. Sağ olun.

Vayra VİKE-FREYBERQA: Sağ olun, cənab Prezident. Biz digər baxımdan indi böyük addım atmalıyıq və yenidən Qərbbə qayıdaq. Biz Cənub-Sərqi Avropa bölgəsinə keçirik. Birinci sual 2015-2020-ci illərdə Xorvatiyanın Prezidenti olmuş zati-əliəri xanım Kolinda Qrabar-Kitarovićəndir. Kolinda xanım, buyurun.

Kolinda QRABAR-KİTAROVİÇ: Çox sağ olun. Gününtəniz xeyir, cənab Prezident. Virtual olsa da, Sizi görməkdən çox məmnunam. Avropa İttifaqı, əgər belə dəmək olarsa, Qərbi Balkanlardan ibarət bizim qonşuluğumuzda müstəsna əhəmiyyəti rol oynayıb və oynamaqda davam edir. Bir növ “avropalaşdırma” prosesi hamımızda demokratik təsisatların qurulmasında və bazar iqtisadiyyatının inkişafında yardımçı oldu. Bundan əlavə, sabitləşmə və assosiasiya prosesi açılı qalan regional məsələlərin həllinə böyük töhfə verdi. İnqarım ki, Avropa İttifaqına qonşu ölkələrimizin gələcək üzvlüyü bütöv regionda sülh, sabitlik və təhlükəsizlik üçün əsas ilkin şərtidir. Cənab Prezident, Avropa İttifaqının rolunu öz regionunuzda necə görürsünüz? Avropa İttifaqı sülh prosesinə necə dəstək verə bilər və Sizcə, Avropa İttifaqı sülh sayələrində Azərbaycanı dəstəkləmək üçün nə etməlidir? Avropa İttifaqı ilə münasibətlərinizi inkişafını necə görürsünüz və Avropa İttifaqının cəlb edilməsi nə səbəbə görə bu qədər əhəmiyyətlidir? Sağ olun.

Vayra VİKE-FREYBERQA: Cənab Prezident, Azərbaycanın Baş naziri və 2012-2015-ci illərdə xarici işlər naziri olub.

Zlatko LAQUMDZIYA: Əvvəlcə, cənab Prezident, Azərbaycanda ərazi bütövlüyünün və suverenliyinin təmin edilməsində öz legitim hüququndan çıxış edərək, eləcə də beynəlxalq hüquqda və BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələrinə tam uyğun şəkildə

Dağlıq Qarabağın qaytarılmasında rəhbərlik keyfiyyətlərinizə görə Sizi təbrik etmək istəyirəm. Mən, həmçinin COVID-19 bəhranı zamanı Bosniya və Herseqovinə verdiyiniz şəxsi və konkret dəstəyə, o cümlədən Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin Qərbi Balkanlarda olması və apardığı fəaliyyətə rəhbərliyiniz və sədiqliyinizə görə Sizə təşəkkürümü və minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm. Öminəm ki, bu, o faktı da bağladır ki, Srebrenitsa və Xocalı kimi dəhşətli hadisələri görmüş insanlar və əsl liderlər hər zaman birgə cəmiyyətlərdə ortaq gələcək kimi dəyərlərə və öhdəliklərə eyni təzədə önmə verir, bu cür cəmiyyətlərdə fərqli özünəməxsusluq zənginliyimiz kimi götürülür. Bu baxımdan, mən istəyirəm ki, Siz Avratlantik məkanın bir hissəsi kimi Qərbi Balkanlara aid düşüncələrinizi bölüşəsiniz, Qərbi Balkanların liderlərinə və regionumuzda əsas qlobal iştirakçılara öz məsləhətlərinizi verəsiniz. Bu halda, verəcəyiniz istiqamətlərin bir hissəsi bizə əvvəllər verildiyindən və bizim onları gözəçarpan dərəcədə həyata keçirdiyimizi nəzərə alaraq, Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzindən gözləntilərinizi bilmək bizim üçün maraqlı olardı. Yekun olaraq, mərkəz adından etdiyimiz müxtəlif səfərlərə verdiyiniz şəxsi dəstəyinizə görə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Katibliyimizdə çalışan gənclər də müdrik həmsədrələrimizin göstərişi ilə böyük iş görüblər. Ümid edirik, çətin anlar artıq geridə qalıb və dahi Nizamının ünsiyyət prinsipi öz təzahürünü tapır. Pandemiya şəraitində biz bir daha onun şahidi olduq ki, mərkəz bizi gələcəkdə istiqamətləndirəy və davam edəcək. Çox sağ olun, cənab Prezident və Sizi təbrik edirəm. Bizimlə olduqunuzu, mərkəzə dəstək verdiyinizi görə minnətdaram. Biz yenidən təlimatlarınızı gözləyirik. Sağ olun.

Prezident İlham ƏLİYEV: Əvvəlcə, mən xanım Prezidenti salamlamaq istəyirdim. Xorvatiyaya səfərim zamanı mənə və nümayəndə heyətimə göstərilmiş qonaqpərvərliyə görə bir daha təşəkkürümü bildirdim. Eyni zamanda, biz sizin, xanım Prezident, Azərbaycana səfərinizi xatırlayıq. Sizi yenidən bu ilin ikinci yarısında Bakıda Qlobal Forumda görməyimiz, çox məhsuldar və mehriban müzakirələri davam etdirməyə ümid edirik.

Avropa İttifaqının regionda roluna gəldikdə, biz bu rolu yüksək dəyərləndiririk. Avropa İttifaqı hər zaman Azərbaycanın yaxşı tərəfdaşı olub. Avropa İttifaqı bizim əsas ticarət tərəfdaşımızdır. Əsas ixracımız Avropa İttifaqının üzv ölkələri ilə bağlıdır və üzv dövlətlərin üçdəbir hissəsi ilə Azərbaycanın Strateji Tərəfdaşlıq adlanan sənədləri və bəyannamələri imzalamışdır və ya qəbul etmişdir. Hesab edirik ki, Azərbaycan lap əvvəlcədən qoşulduğu “Sərqi tərəfdaşlığı”na üzv ölkələr arasında bu maddədə olan yeganə ölkədir. Avropa İttifaqının 9 üzv ölkəsi ilə Strateji Tərəfdaşlıq sənədlərinin imzalanması göstərir ki, biz həqiqətən yaxşı və strateji tərəfdaşdır. Bir neçə il əvvəl biz Azərbaycanla Avropa İttifaqı arasında Tərəfdaşlıq Prioritetləri haqqında razılaş-

manı parafırdıq. Bu isə mühüm mərhələdir. Hazırda biz Azərbaycanla Avropa İttifaqı arasında yeni saziş üzərində çalışırıq. Pandemiya və ikinci Qarabağ müharibəsi səbəbindən bu işlər bir az təxirə salındı. Daha sonra, əlbəttə ki, Avropa Komissiyasının tərkibində dəyişiklik baş verdi. Bu da müəyyən vaxt aldı. Lakin ümid edirik ki, yaxın vaxtlarda biz danışıqların yekun mərhələsinin fəal fazasını bərpə edəcəyik. Bildirmək istəyirəm ki, sazişin 90 faizdən çoxu artıq razılaşdırılıb. Qarşımızda həllini gözləyən bir neçə məsələ qalır. Ümid edirik ki, qısa müddətdə biz onlarla bağlı razılığa gələcəyik.

Bildiyiniz kimi, Avropa İttifaqı və Azərbaycan enerji təhlükəsizliyi məsələlərində çox yaxın tərəfdaşlarıdır. Xorvatiya hər il fevral ayında Avropa İttifaqı ilə Azərbaycanın Bakıda təşkil etdiyi “Cənub qaz dəhlizi” Meşvərat Şurasının toplantılarında hər zaman yüksək səviyyədə fəal iştirak edir. Əlbəttə ki, “Cənub qaz dəhlizi”nin başa çatdırılması Avropa İttifaqı ilə əməkdaşlığımız üçün yeni imkanlar açır. Çünki Azərbaycan Avropa İttifaqının enerji təhlükəsizliyi məsələlərində artıq mühüm rol oynamaqda başlayıb. Əvvəl söylədiyim kimi, növbəti gündəliyimizdə və planlarımızda biz “Cənub qaz dəhlizi”nin sizin regiona doğru genişləndirilməsini nəzərdə tuturuq. Səhəb xüsusən İon-Adriatik boru kəmərinə gədir. Bildiyiniz qədər, bu, artıq Avropa İttifaqının enerji portfelinin bir hissəsinə çevrilmişdir. Bu, olduqca vacibdir, çünki bu layihənin icrası Azərbaycana Avropa İttifaqının və bezi qeyri-üzvlərin, yeni bəzi qonşularımızın, Bosniya və Herseqovina və Monteneqronun qaz bazasında öz iştirakını genişləndirmək imkanını verəcək. Bu, Azərbaycandan gələn qaz təchizatında alternativ mənbə olacaq.

Eyni zamanda, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həllindən sonra hesab edirik ki, daşınmalar məsələsində daha çox imkanlar açılacaq. Bali, Azərbaycan-Gürcüstan-Türkiyə demir yolu layihəsinin icrasından sonra bizim Avropa ilə artıq birbaşa demir yolu bağlantıları var. Ümid edirik ki, əgər Ermənistan sün maneələr yaratmasa, bizim Ermənistan ərazisindən keçən digər demir yolu xəttimiz də ola bilər. Beləliklə, Ermənistan da regional inkişaf proqramının bir hissəsi ola bilər və əlavə təhlükəsizlik imkanları yaranacaq.

Avropa İttifaqının regionda dinc inkişafə verəcəyi dəstək çox vacibdir. Hesab edirik ki, Avropa İttifaqı regionda münaqişədən sonrakı inkişafda çox mühüm rol oynaya bilər, çünki Cənubi Qafqazın üç ölkəsi ilə Avropa İttifaqının çox geniş əməkdaşlıq gündəliyi var. Fikrimcə, ən səmərəli proqramlardan biri Tvininq layihəsidir. Bu, çox səmərəli proqramdır və biz bunu yüksək qiymətləndiririk. Eyni zamanda, əlbəttə, Birləşmiş Ştatlar, Rusiya, Çin və Türkiyə ilə yanaşı, Avropa İttifaqı dünyada aparıcı beynəlxalq iştirakçılardan biridir. Fikrimcə, Avropa İttifaqı dünyanın müxtəlif hissələrində təsir potensialına malik beş aparıcı beynəlxalq iştirakçıdır, ölkələr və təsisatlar sırasındadır. Bu səbəbdən, əlbəttə ki, biz Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan arasında

daha fəal əməkdaşlıq görmək istərdik. Avropanın bizim ərazidə olmasının artıq uzun tarixi var. Bir halda ki, dünyada ilk neft hasilatı XIX əsrin ortalarında məhz Bakıda başlayıb, həmin vaxtdan etibarən Avropa biznesi Azərbaycanda çalılıb və ölkəmiz müstəqilliyini bərpə etdikdən sonra yenidən buraya qayıdıb. Bir sözlə, qıssası, mənim əməkdaşlıqdan çox vədədici gözləntilərim var.

Cənab Laqumdziyanın sualına gəldikdə, mən ikinci Qarabağ müharibəsində Qələbə münasibətilə təbriklərə, COVID-19-la bağlı verdiyimiz dəstəyi yüksək dəyərləndirdiyinizə görə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Biz dünyanın 30-dan artıq ölkəsinə maliyyə və humanitar dəstək göstərdik. Təbii ki, Bosniya və Herseqovina dost olaraq həmin ölkələr sırasında idi. Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin Qərbi Balkanlarda daha fəal işləməsi, fikrimcə, tamamilə təbiiydir. Çünki hesab edirik ki, bu gün Qərbi Balkanlar Avropanın və dünyanın işlərində əvvəllərindən daha mühüm rol oynayır. Balkanlar Qafqaz arasında böyük oxşarlıq var. Bu oxşarlıq tarixdə, ölkədə müstəqilliyin qazanılmasında görünür. Məqəmlər ki, eyni vaxta təsadüf edir. Hazırda bizim ərazi bütövlüyümüzün müdafiəsində və bərpasında Xorvatiya ilə böyük oxşarlığımız var. Xalqlar arasında və ya ənənələrə baxsanız, bir çox digər oxşarlıqlar mövcuddur. Dünyanın həmin hissəsində olduğu vaxt mən özümü hər zaman evimdəki kimi hiss etmişəm. Bu, belədir və böyük zənginlikdir. Qərbi Balkan ölkələrinin hər bir rəhbərlərinin demək olar ki, hamısını tanıyıram. 2004-cü ildən bəri bütün əvvəlki liderləri tanıyıram. Bilirəm ki, onlar çox bacarıqlı və məsuliyyətli şəxsiyyətlərdir. Buna görə mən hər hansı təlimatları vermək arzusunda deyiləm. Onlar ölkələrini necə idarə etməyi və xalqları üçün ən yaxşı nəyin olduğunu özləri bilirlər. Lakin Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinə Qərbi Balkanlar üzrə verəcəyiniz təlimatlarla dair təklifinizi gəldikdə, mən bir daha, sadəcə, mərkəzi təbrik edə bilərəm ki, o, bu məsələləri diqqət mərkəzində saxlayır. Çünki dünyanın gündəliyində Qərbi Balkanlarda istər təhlükəsizlik, istər multikulturalizm və ya hər hansı potensial risklər, radikallaşma ilə bağlı məsələlərin hamısı, fikrimcə, çox vacibdir və onlar hər zaman gündəlikdə olmalıdır. Ümid edirik ki, Qərbi Balkan ölkələrinin xalqları sülh və rifah şəraitində yaşayacaqlar. Azərbaycan onların hamısı ilə dost münasibətləri var. Mən əlimdən gələni edəcəyəm ki, gələcəkdə bu münasibətlər daha da güclənsin. Sağ olun.

Prezident İlham ƏLİYEV: Sağ olun.

Ehud BARAK: Cənab Prezident, ilk növbədə, Dağlıq Qarabağda Qələbə münasibətilə Sizi təbrik edirəm.

Prezident İlham ƏLİYEV: Çox sağ olun, Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin barışıqda roluna gəldikdə, hesab edirik ki, bu rol yüksək dəyərləndirilə bilər. Çünki bu mərkəz global siyasi məsələlərdə, multikulturalizmdə, münaqişə məsələlərində böyük təcrübəyə var. Qlobal Bakı forumları zamanı və bu illər ərzində mərkəzin apardığı fəaliyyətdə global gündəlikdə duran ən mühüm məsələlərə mərkəz hər zaman öz üzvlərinin və həmsədrələrinin müdrikliyini nümayiş etdirib. Barışıq vaxt tələb edəcək, çünki yaralar hələ ki, sağalmayıb. Xüsusən də təcavüzdən, ədalətsizlikdən əziyyət çəkmiş Azərbaycan xalqı üçün bu, belədir. İşğal zamanı biz təsəvvür edə bilirdik ki, vəziyyət həmin vaxt işğal altında olmuş ərazilərdə necədir, çünki jurnalistlər və qonaqlar vaxtaşırı həmin ərazilərdə olurdular. Bizdə müəyyən dərəcədə məlumat var idi, lakin biz təsəvvür edə bilirdik ki, dağıntıların miqyası və ədavət nə qədər böyükdür. Birinci Qarabağ müharibəsində Ermənistan bizi hücum etdi. Ermənistan Xocalı soyqırımını törətdi. Ermənistan Azərbaycanlılara qarşı etnik təmizləmə həyata keçirib və onlar 1 milyon azərbaycanlını didərgin salıblar. Biz bu cür addım atmalıyıq. Buna görə mən ümid edirəm ki, gələcəkdə çox çətin idi ki, onlar bunu nəyə görə ediblər? Heç bir zərər verməmiş insənlərə qarşı onların nəyə görə bu qədər böyük nifrəti var? Öksinə,

onlar bizim regiona XIX əsrin ortalarında Anadoludan və İranda gətirildikdə, həmin insanlar onları açıq üzlərlə qəbul etmişdilər. Buna görə barışıq vaxt tələb edəcək. Yaralar hələ sağalmayıb. Lakin hesab edirik ki, bu haqda danışıq, inkişafın düzgün paradigmasını seçmək vacibdir. İyun seçkilərindən sonra nə olacağını bilmirik. Hansı məfkurə üstün gələcək? Lakin bu vaxta qədər azərbaycanofobiya məfkurəsi, nifrət, ekspansionizm onların cəmiyyətini məhv olmağa sürükləyən meyarlara çevrilib. İndi onların düşüncə vəziyyəti görə özlərindən və liderlərindən başqa heç kəs günahkar ola bilməz. Lakin hesab edirik ki, mərkəz erməni tərəfinə düzgün yolun seçilməsində kömək etməkdə mühüm rol oynaya bilər. Əgər onlar düzgün seçim etsələr, bu, müəyyən irəliləyiş əldə etmək üçün vacib tələb edəcək. Lakin biz hazırda, Otuz il ərzində əziyyət çəkmiş tərəf olmağımıza baxmayaraq, biz hazırda və mən dəfələrlə demişəm ki, səhifə çevrilsin və yeni fəsil başlasın, gələcək haqqında danışıq, keçmiş haqqında danışıq məsələsi.

Ermənistan hökumətinin ən böyük səhvi və problemi ondan ibarətdir ki, onlar yalnız keçmiş haqqında danışıqlar. Bir çox hallarda bu keçmiş onlar oyun oynayıb, siyasi məqsədlər üçün istifadə edir, siyasi dividend qazanmaq üçün özlərini təcavüz qurbanı kimi göstərməyə çalışırlar. Əslində, onlar əksər hallarda sifirdən yaratdıqları tarixdən sui-istifadə edirlər. Onlar gələcək haqqında düşünürük. Bəli, biz işğala məruz qalmışıq. Bir milyon insan evsiz qalıb. İqtisadiyyatımız tamamilə dağılıb. Amma gələcək, doğma torpaqlarımıza, Qarabağ torpağına qayıdacağımız haqqında düşünürük. Bunun üçün hər şey etdik. Müharibədə məhz bu cür qalib gəldik. Əsas amil bu idi. İndi onlar gələcək haqqında düşünməlidirlər. Keçmiş haqqında fikirləşməli, bu məsələlərdən sui-istifadə etməli deyillər. Lakin hesab edirik ki, gələcək toplantılarımızın birində, ola bilsin növbəti Forumun mövzularından biri postmünaqişə vəziyyəti ola bilər. Çünki bu, çox çətinidir. Biz bu vəziyyətdə olmamışıq. Bu, yeni vəziyyətdir. Bu, Ermənistan üçün yenidir. Bu, dünya üçün yenidir. Yeni tarixdə baş verənlərə oxşar hallı tapmaq da çox çətinidir. Uzun illərdən sonra 44 gün ərzində ərazi bütövlüyünü bərpə etmək, Şuşa qalasında bəyazı ucaltmaq, ələ bir şərhərdə ki, onu götürməyi, əlbəyaxa döyüşə şəhəri götürməyi təsəvvür etmək belə çətin idi. Bir sözlə, yekun olaraq, Ermənistan nümayəndələrinin də bezi tədbirlərdə necə iştirak edəcəyi və öz mövqeyini müdafiə etmək üçün fəal olmalı, onları nəyə görə ediblər? Heç bir zərər verməmiş insənlərə qarşı onların nəyə görə bu qədər böyük nifrəti var? Öksinə,

onlar bizim regiona XIX əsrin ortalarında Anadoludan və İranda gətirildikdə, həmin insanlar onları açıq üzlərlə qəbul etmişdilər. Buna görə barışıq vaxt tələb edəcək. Yaralar hələ sağalmayıb. Lakin hesab edirik ki, bu haqda danışıq, inkişafın düzgün paradigmasını seçmək vacibdir. İyun seçkilərindən sonra nə olacağını bilmirik. Hansı məfkurə üstün gələcək? Lakin bu vaxta qədər azərbaycanofobiya məfkurəsi, nifrət, ekspansionizm onların cəmiyyətini məhv olmağa sürükləyən meyarlara çevrilib. İndi onların düşüncə vəziyyəti görə özlərindən və liderlərindən başqa heç kəs günahkar ola bilməz. Lakin hesab edirik ki, mərkəz erməni tərəfinə düzgün yolun seçilməsində kömək etməkdə mühüm rol oynaya bilər. Əgər onlar düzgün seçim etsələr, bu, müəyyən irəliləyiş əldə etmək üçün vacib tələb edəcək. Lakin biz hazırda, Otuz il ərzində əziyyət çəkmiş tərəf olmağımıza baxmayaraq, biz hazırda və mən dəfələrlə demişəm ki, səhifə çevrilsin və yeni fəsil başlasın, gələcək haqqında danışıq, keçmiş haqqında danışıq məsələsi.

Ermənistan hökumətinin ən böyük səhvi və problemi ondan ibarətdir ki, onlar yalnız keçmiş haqqında danışıqlar. Bir çox hallarda bu keçmiş onlar oyun oynayıb, siyasi məqsədlər üçün istifadə edir, siyasi dividend qazanmaq üçün özlərini təcavüz qurbanı kimi göstərməyə çalışırlar. Əslində, onlar əksər hallarda sifirdən yaratdıqları tarixdən sui-istifadə edirlər. Onlar gələcək haqqında düşünürük. Bəli, biz işğala məruz qalmışıq. Bir milyon insan evsiz qalıb. İqtisadiyyatımız tamamilə dağılıb. Amma gələcək, doğma torpaqlarımıza, Qarabağ torpağına qayıdacağımız haqqında düşünürük. Bunun üçün hər şey etdik. Müharibədə məhz bu cür qalib gəldik. Əsas amil bu idi. İndi onlar gələcək haqqında düşünməlidirlər. Keçmiş haqqında fikirləşməli, bu məsələlərdən sui-istifadə etməli deyillər. Lakin hesab edirik ki, gələcək toplantılarımızın birində, ola bilsin növbəti Forumun mövzularından biri postmünaqişə vəziyyəti ola bilər. Çünki bu, çox çətinidir. Biz bu vəziyyətdə olmamışıq. Bu, yeni vəziyyətdir. Bu, Ermənistan üçün yenidir. Bu, dünya üçün yenidir. Yeni tarixdə baş verənlərə oxşar hallı tapmaq da çox çətinidir. Uzun illərdən sonra 44 gün ərzində ərazi bütövlüyünü bərpə etmək, Şuşa qalasında bəyazı ucaltmaq, ələ bir şərhərdə ki, onu götürməyi, əlbəyaxa döyüşə şəhəri götürməyi təsəvvür etmək belə çətin idi. Bir sözlə, yekun olaraq, Ermənistan nümayəndələrinin də bezi tədbirlərdə necə iştirak edəcəyi və öz mövqeyini müdafiə etmək üçün fəal olmalı, onları nəyə görə ediblər? Heç bir zərər verməmiş insənlərə qarşı onların nəyə görə bu qədər böyük nifrəti var? Öksinə,

onlar bizim regiona XIX əsrin ortalarında Anadoludan və İranda gətirildikdə, həmin insanlar onları açıq üzlərlə qəbul etmişdilər. Buna görə barışıq vaxt tələb edəcək. Yaralar hələ sağalmayıb. Lakin hesab edirik ki, bu haqda danışıq, inkişafın düzgün paradigmasını seçmək vacibdir. İyun seçkilərindən sonra nə olacağını bilmirik. Hansı məfkurə üstün gələcək? Lakin bu vaxta qədər azərbaycanofobiya məfkurəsi, nifrət, ekspansionizm onların cəmiyyətini məhv olmağa sürükləyən meyarlara çevrilib. İndi onların düşüncə vəziyyəti görə özlərindən və liderlərindən başqa heç kəs günahkar ola bilməz. Lakin hesab edirik ki, mərkəz erməni tərəfinə düzgün yolun seçilməsində kömək etməkdə mühüm rol oynaya bilər. Əgər onlar düzgün seçim etsələr, bu, müəyyən irəliləyiş əldə etmək üçün vacib tələb edəcək. Lakin biz hazırda, Otuz il ərzində əziyyət çəkmiş tərəf olmağımıza baxmayaraq, biz hazırda və mən dəfələrlə demişəm ki, səhifə çevrilsin və yeni fəsil başlasın, gələcək haqqında danışıq, keçmiş haqqında danışıq məsələsi.

Ermənistan hökumətinin ən böyük səhvi və problemi ondan ibarətdir ki, onlar yalnız keçmiş haqqında danışıqlar. Bir çox hallarda bu keçmiş onlar oyun oynayıb, siyasi məqsədlər üçün istifadə edir, siyasi dividend qazanmaq üçün özlərini təcavüz qurbanı kimi göstərməyə çalışırlar. Əslində, onlar əksər hallarda sifirdən yaratdıqları tarixdən sui-istifadə edirlər. Onlar gələcək haqqında düşünürük. Bəli, biz işğala məruz qalmışıq. Bir milyon insan evsiz qalıb. İqtisadiyyatımız tamamilə dağılıb. Amma gələcək, doğma torpaqlarımıza, Qarabağ torpağına qayıdacağımız haqqında düşünürük. Bunun üçün hər şey etdik. Müharibədə məhz bu cür qalib gəldik. Əsas amil bu idi. İndi onlar gələcək haqqında düşünməlidirlər. Keçmiş haqqında fikirləşməli, bu məsələlərdən sui-istifadə etməli deyillər. Lakin hesab edirik ki, gələcək toplantılarımızın birində, ola bilsin növbəti Forumun mövzularından biri postmünaqişə vəziyyəti ola bilər. Çünki bu, çox çətinidir. Biz bu vəziyyətdə olmamışıq. Bu, yeni vəziyyətdir. Bu, Ermənistan üçün yenidir. Bu, dünya üçün yenidir. Yeni tarixdə baş verənlərə oxşar hallı tapmaq da çox çətinidir. Uzun illərdən sonra 44 gün ərzində ərazi bütövlüyünü bərpə etmək, Şuşa qalasında bəyazı ucaltmaq, ələ bir şərhərdə ki, onu götürməyi, əlbəyaxa döyüşə şəhəri götürməyi təsəvvür etmək belə çətin idi. Bir sözlə, yekun olaraq, Ermənistan nümayəndələrinin də bezi tədbirlərdə necə iştirak edəcəyi və öz mövqeyini müdafiə etmək üçün fəal olmalı, onları nəyə görə ediblər? Heç bir zərər verməmiş insənlərə qarşı onların nəyə görə bu qədər böyük nifrəti var? Öksinə,

onlar bizim regiona XIX əsrin ortalarında Anadoludan və İranda gətirildikdə, həmin insanlar onları açıq üzlərlə qəbul etmişdilər. Buna görə barışıq vaxt tələb edəcək. Yaralar hələ sağalmayıb. Lakin hesab edirik ki, bu haqda danışıq, inkişafın düzgün paradigmasını seçmək vacibdir. İyun seçkilərindən sonra nə olacağını bilmirik. Hansı məfkurə üstün gələcək? Lakin bu vaxta qədər azərbaycanofobiya məfkurəsi, nifrət, ekspansionizm onların cəmiyyətini məhv olmağa sürükləyən meyarlara çevrilib. İndi onların düşüncə vəziyyəti görə özlərindən və liderlərindən başqa heç kəs günahkar ola bilməz. Lakin hesab edirik ki, mərkəz erməni tərəfinə düzgün yolun seçilməsində kömək etməkdə mühüm rol oynaya bilər. Əgər onlar düzgün seçim etsələr, bu, müəyyən irəliləyiş əldə etmək üçün vacib tələb edəcək. Lakin biz hazırda, Otuz il ərzində əziyyət çəkmiş tərəf olmağımıza baxmayaraq, biz hazırda və mən dəfələrlə demişəm ki, səhifə çevrilsin və yeni fəsil başlasın, gələcək haqqında danışıq, keçmiş haqqında danışıq məsələsi.

Ermənistan hökumətinin ən böyük səhvi və problemi ondan ibarətdir ki, onlar yalnız keçmiş haqqında danışıqlar. Bir çox hallarda bu keçmiş onlar oyun oynayıb, siyasi məqsədlər üçün istifadə edir, siyasi dividend qazanmaq üçün özlərini təcavüz qurbanı kimi göstərməyə çalışırlar. Əslində, onlar əksər hallarda sifirdən yaratdıqları tarixdən sui-istifadə edirlər. Onlar gələcək haqqında düşünürük. Bəli, biz işğala məruz qalmışıq. Bir milyon insan evsiz qalıb. İqtisadiyyatımız tamamilə dağılıb. Amma gələcək, doğma torpaqlarımıza, Qarabağ torpağına qayıdacağımız haqqında düşünürük. Bunun üçün hər şey etdik. Müharibədə məhz bu cür qalib gəldik. Əsas amil bu idi. İndi onlar gələcək haqqında düşünməlidirlər. Keçmiş haqqında fikirləşməli, bu məsələlərdən sui-istifadə etməli deyillər. Lakin hesab edirik ki, gələcək toplantılarımızın birində, ola bilsin növbəti Forumun mövzularından biri postmünaqişə vəziyyəti ola bilər. Çünki bu, çox çətinidir. Biz bu vəziyyətdə olmamışıq. Bu, yeni vəziyyətdir. Bu, Ermənistan üçün yenidir. Bu, dünya üçün yenidir. Yeni tarixdə baş verənlərə oxşar hallı tapmaq da çox çətinidir. Uzun illərdən sonra 44 gün ərzində ərazi bütövlüyünü bərpə etmək, Şuşa qalasında bəyazı ucaltmaq, ələ bir şərhərdə ki, onu götürməyi, əlbəyaxa döyüşə şəhəri götürməyi təsəvvür etmək belə çətin idi. Bir sözlə, yekun olaraq, Ermənistan nümayəndələrinin də bezi tədbirlərdə necə iştirak edəcəyi və öz mövqeyini müdafiə etmək üçün fəal olmalı, onları nəyə görə ediblər? Heç bir zərər verməmiş insənlərə qarşı onların nəyə görə bu qədər böyük nifrəti var? Öksinə,

onlar bizim regiona XIX əsrin ortalarında Anadoludan və İranda gətirildikdə, həmin insanlar onları açıq üzlərlə qəbul etmişdilər. Buna görə barışıq vaxt tələb edəcək. Yaralar hələ sağalmayıb. Lakin hesab edirik ki, bu haqda danışıq, inkişafın düzgün paradigmasını seçmək vacibdir. İyun seçkilərindən sonra nə olacağını bilmirik. Hansı məfkurə üstün gələcək? Lakin bu vaxta qədər azərbaycanofobiya məfkurəsi, nifrət, ekspansionizm onların cəmiyyətini məhv olmağa sürükləyən meyarlara çevrilib. İndi onların düşüncə vəziyyəti görə özlərindən və liderlərindən başqa heç kəs günahkar ola bilməz. Lakin hesab edirik ki, mərkəz erməni tərəfinə düzgün yolun seçilməsində kömək etməkdə mühüm rol oynaya bilər. Əgər onlar düzgün seçim etsələr, bu, müəyyən irəliləyiş əldə etmək üçün vacib tələb edəcək. Lakin biz hazırda, Otuz il ərzində əziyyət çəkmiş tərəf olmağımıza baxmayaraq, biz hazırda və mən dəfələrlə demişəm ki, səhifə çevrilsin və yeni fəsil başlasın, gələcək haqqında danışıq, keçmiş haqqında danışıq məsələsi.

Vayra VİKE-FREYBERQA: Cənab Prezident, biz indi beynəlxalq qurumların suallarına keçirik. Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həllindən sonra, fikrimcə, bütün ölkələri özleri üçün yeni imkanlar, iqtisadi imtiyazları tapa bilərlər. Biz, sadəcə, birgə addımlarımızı düzgün planlaşdırmalıyıq. Bu addımlar sabitliyi, təhlükəsizliyi və iqtisadi inkişafa aparmalıdır.

Vayra VİKE-FREYBERQA: Cənab Prezident, biz indi beynəlxalq qurumların suallarına keçirik. Gəlin, Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin köhnə dostu və İdarə Heyətinin üzvü cənab Amr Musadan başlayaq. O, 2001-2011-ci illərdə Ərəb Liqasının Baş katibi və 1991-2001-ci illərdə Misirin xarici işlər naziri olub. Cənab Musa, söz sizindir.

Amr MUSA: Cənab Prezident, bu görüşdə söylədiyiniz nitqə görə çox şadiyəm. Eyni zamanda, icazə verin, Sizi ötən həftə qeyd edilən Ramazan bayramı münasibətilə təbrik edirəm. Birbaşa suala keçirəm. Birinci sual beynəlxalq vəziyyətdə və iki supergüç - ABŞ ilə Çin arasında artan gərginliklə və bu gərginliyin qarşısının alınmasında digər ölkələrin oynayaacağı rolla bağlıdır. Hesab edirik ki, Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzində bizim üçün vaxt artıq yetişib ki, nə etməli və necə töhfə verməli olduğumuzu düşünək. Həmçinin inanıram, XXI əsr üçün Qoşulmama Hərəkatına oxşar yeni model tapılmalıdır ki, biz hamımız bir araya gələk və hər hansı digər gərginliyin aradan qaldırılması üçün sayə çalışaq - çoxtərəfli sistemin yeniləşməsində sayərlərin ön cərəyərində olaq, pandemiya və iqlim dəyişməsinə qarşı mübarizə apararaq. Qoşulmama Hərəkatı ilə bağlı fikirlər vacibdir. Avropaya gəldikdə, bu, ötən əsrde olduğu kimi deyil. Yeni tərkib lazımdır, çünki şimaldan cənuba, zəngindən yoxsulla qədr hamımız toqquşma ilə nəticələnlə biləcək beynəlxalq münasibətlərdə gərginliyin olmamasında marağımız var. Bu haqda nə düşünürsünüz, cənab Prezident?

İkinci sualın Qüdsə bağlıdır. Yaxın Şərqdə və bir çox yerlərdə insanlar hesab edirlər ki, Qüdsə yaranan vəziyyətdə gəldikdə, beynəlxalq ictimaiyyətdə gərginliyin azaldılması və Qüdsün iki dövlətin bir paytaxt şəhəri olması üçün çalışmalıdır. Bu həll variantı irəli sürülməli, yəhudilər və fəstənlilər bundan yararlanmalıdırlar - bir şəhər iki dövlətin paytaxtı olsun. Bu barədə nə düşünürsünüz, cənab Prezident?

Prezident Tadiçin Rusiya, ABŞ və Çinlə, qonşular Türkiyə və İranla bağlı digər sualına gəldikdə, belə başa düşdüm ki, hansısa çətinliklər münasibətləri və ya ziddiyyətləri yaradacaqmı? Mən belə düşünürəm, çünki həmin ölkələrlə münasibətlərimiz uzun illərdir yaxşı qurulub. Onların hər biri ilə bizim öz gündəliyimiz var və bu, müsbət gündəlikdir. Prezident Tadiçin qeyd etdiyi bütün həmin ölkələrlə bizim əla ikitərəfli münasibətlərimiz var. Bəzi hallarda bizim üçtərəfli formatımız var: Türkiyə-İran-Azərbaycan. Bizim üçtərəfli əməkdaşlıq formatımız var. Xarici işlər nazirləri mütəmadi olaraq görüşürlər. Lap

İlham ƏLİYEV: “Biz indi gələcəyə baxmalıyıq”

Yeni vəziyyət yeni yanaşmaları tələb edir

Əvvəli 4-cü səh.

Vayra VIKE-FREYBERQA: Cənab Prezident, cənab Musa tərəfindən Sizə bir neçə sual ünvanlanmışdır, lakin biz BMT-nin 73-cü Baş Assambleyasının prezidenti, 2017-2018-ci illərdə Ekvadorun xarici işlər naziri, 2012-2014-cü illərdə isə Ekvadorun milli müdafiə naziri olmuş xanım Mariya Fernanda Espinozanın da sualını dinləyə bilirikmi? O, başqa qitədənir və sualı da çox qısaqdır. Xanım Espinoza, buyurun.

Mariya Fernanda ESPINOZA: Təşəkkür edirəm, xanım həmsədr, təşəkkür edirəm, cənab Prezident. Çox qısa bir sualım var. Birincisi, mən Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzi, bizim həmsədr və Baş katibimiz tərəfindən görülmüş çox məntəqəvi işi diqqətdən kənarında qoya bilmərəm. Mən Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin üzvü olmaqdan qürur duyuram. Çox qısa bir qeydim var. Cənab Prezident, Sizi dinləyərkən mən 50 illik müharibədən, sərhəd müharibəsindən sonra bizim Peru ilə sülh prosesimizi xatırlıdım. Etimadın yaradılması və barışığın olması baxımından dialoq və diplomatiya irəliləməyə çalışırdıq.

Xüsusilə Siz arazilərin minalardan təmizlənməsi ilə bağlı böyük çağırışdan danışarkən sülh prosesindən sonra mən müdafiə naziri olaraq minaların təmizlənməsinə görə şəxsən məsuliyyəti daşıyırdım. Mənim sualım postmünaqişə dövründə etimadın yaradılmasında BMT-nin rolunu necə gördüyünüzü belədir. İqtisadi dirliyi prosesində də qarşıda duran çağırışlarda bu təşkilatın rolunu nədə görürsünüz? Siz iqtisadi çağırışların nədən ibarət olduğunu cavablandırın, lakin bu prosesə dəstək olmaq üçün BMT-nin rolunu necə görürsünüz? BMT-nin sülhün yaradılmasında böyük tövəyə var və hesab edirəm ki, bununla bağlı qeydlərinizi bildirsəydiniz yaxşı olardı. Sizinlə dialoq aparmaq fürsəti yaratdığınız üçün Sizə təşəkkür edirəm, Prezident Əliyev. Ümid edirəm ki, Sizi tezliklə Bakıda şəxsən görə biləcəyəm. Təşəkkür edirəm.

Prezident İlham ƏLİYEV: Təşəkkür edirəm. Sizi bu il, bir az sonra Bakıda görmək çox xoş olardı. Birincisi, cənab Musanın superqütblər arasında global gərginliklər və Qoşulmama Hərəkatının burada hansı rol oynaya biləcəyi ilə bağlı sualından başlaya bilərsiniz. Əlbəttə, Qoşulmama Hərəkatı hərəkatıdır, bu, həttə təşkilat belə deyil. Azərbaycan Bakıda keçirilən sammitdə, bizdə sammit keçirilmişdir, Hərəkatə sədrliyi qəbul edəndə mən dedim ki, biz ədalətli və beynəlxalq hüquq müdafiə edəcəyik. Biz buna sadıq, biz beynəlxalq hüququn əsas prinsiplərini əks etdirən Bandunq Prinsiplərinə sadıq. O vaxtdan bəri Azərbaycan sözlənməyə başlamışdır. Çünki biz Qoşulmama Hərəkatında daha çox konsolidasiyanı görmək istəyirik. 120 ölkə var və onların heç də hamısı bir-biri ilə yaxşı münasibətdə deyil. Lakin qeyd etmək istəyirəm ki, onların hamısı Azərbaycanın sədr olması üçün səs verib. Bu, onu göstərir ki, bizim səmimi, açıq və mehriban siyasətimiz həqiqətən də geniş beynəlxalq birlik tərəfindən qiymətləndirilir. Çünki bu, öz vəkilinin sayına görə BMT-dən sonra ikinci beynəlxalq təşkilatdır. Qoşulmama Hərəkatı böyük superqütblər arasında gərginliklərin azaldılması məsələlərinə heç vaxt cəlb olunmayıb. Hesab edirəm ki, sədr olaraq bizim bu prosesə müdaxilə etməyimiz düzgün olmalıdır. Biz, əlbəttə ki, gərginliyin azaldılmasını görməyə şad olarıq. Bildiyimiz kimi, ABŞ və Rusiya administrasiyaları arasında Xarici İşlər nazirlikləri səviyyəsində dialoq başlanılıb. Bizim bu dialoqun gərginliyin azalmasına gətirib çıxaraçağı ilə bağlı böyük ümidlərimiz var. Çünki gərginliyin artması beynəlxalq birliyin marağında deyil. Bizə proqnozlaşdırıla bilən, təhlükəsiz dünya lazımdır, təhlükəsizlik və sabitliyin prioritet məsələ olaçağı bir dünya lazımdır və əlbəttə ki, biz buna görə öz töhfəmizi verməyə hazırıq. Lakin hesab edirəm ki, indiki məqamda biz superqütblər arasındakı münasibətlərdə neytrəli baş verdiyini nəzərdən keçirməli və müşahidə etməliyik.

Eyni zamanda, Qoşulmama Hərəkatının sədri olaraq biz bir neçə təşəbbüsə start vermişik. Birincisi, bizim COVID-19-la bağlı onlayn sammitimiz olub. Sonra biz BMT Baş Assambleyasının COVID-19-la bağlı Xüsusi Sessiyasının keçirilməsini təşəbbüsünü qırdıq. Təşəbbüsümüz 190-dan çox ölkə tərəfindən dəstəkləndi və ötən ilin dekabrında həmin sessiya

ya keçirildi. Bu, çox vacib idi, çünki biz peyvəndlərin paylanılmasında cətinliklə bağlı çox aydın mesaj göndərdik və peyvənd millətçiliyi artıq beynəlxalq liderlər, beynəlxalq təşkilatların rəhbərləri tərəfindən istifadə olunan termindir. Biz ehtiyac olduğundan bir neçə dəfə çox peyvənd sifariş etmiş və faktiki olaraq inkişaf etməkdə olan ölkələri peyvənd verməyə, öz sağlamlığını və həyatını qorumaq hüququndan məhrum etmiş bəzi ölkələrin hərəkatlarına qarşı ciddi etirazımızı bildirmişdik. Biz inkişaf etməkdə olan ölkələrə peyvəndləri bağlı daha çox dəstəyini göstərməsinə də təşviq edirik. Qoşulmama Hərəkatının əksər üzvləri inkişaf etməkdə olan ölkələrdir. Peyvəndləri almağa imkanı olmayan ölkələrə beynəlxalq donor təşkilatlarından dəstəyini göstərməsinə təşviq edirik. Beləliklə, Qoşulmama Hərəkatı öz səylərini davam etdirəcək.

Cənab Musanın Yaxın Şərqdə son gərginliklərə bağlı ikinci sualına gəlincə, bizim mövqeyimiz həmişə aydın olub. Yəni biz beynəlxalq ədalətli, beynəlxalq hüquq, BMT Təhlükəsizlik Şurası tərəfindən qəbul edilmiş qətnamələrin icrasını təşviq edirik. Biz Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələrinin icrasına münasibətdə bu selektiv yanaşmanın qurbanı olmuşuq. Bəzi hallarda, bildiyiniz kimi, bu qətnamələr bir neçə dəfə icra olunur. Bizə gəldikdə isə onlar 27 il ərzində, ümumiyyətlə, icra olunmayıb. Biz ərazi bütövlüyümüzü bərpə edərkən özümüzü icra edirik. Əlbəttə ki, biz həmişə mübahisələrin sülh yolu ilə həllini təşviq edirik. Əlbəttə, Yaxın Şərqdə gərginliyin azaldılması hesab edirəm, beynəlxalq birliyin marağındadır. Qüds şəhəri ilə bağlı bizim mövqeyimiz çox aydındır. Bizim mövqeyimiz İsrail-Fələstin münaqişəsinin iki dövlət əsasında olan həlli üzərində qurulub. Bir neçə il bundan əvvəl biz fələstinlilərə dəstək olmaq üçün Bakıda donor konfransını keçirdik. Hesab edirəm ki, bu mövqə beynəlxalq hüquqa tamamilə uyğundur. İki dövlət əsasında həll, gərginliyin azaldılması, sülh danışıqları və həlli tapmaq üçün səmimi istək. Həlli tapmaq çətinidir. Bizim vəziyyətdə də həlli tapmaq çətin idi. Lakin hesab edirəm ki, beynəlxalq birliyin və əlbəttə ki, superqütblərin birgə səyləri... Əlbəttə ki, Azərbaycan böyük ölkələr arasında münasibətlərə təsir göstərə bilən ölkə deyil, lakin Qoşulmama Hərəkatının sədri olaraq biz öz ölkələrin konsolidasiya olunmuş mövqeyini müdafiə edəcəyik. Baş Assambleyanın sammitində mən Qoşulmama Hərəkatının sədri olaraq çıxış etdim və mənim nitqim bütün üzv dövlətlərə razılaşdırılmışdır. Odur ki, bu məsələdə yanaşma eyni olacaq.

Xanım Espinoza tərəfindən qaldırılmış məsələ - postmünaqişə dövründə BMT-nin rolu. Əvvəla qeyd etmək istəyirəm ki, bu, artıq şəri deyil, Birleşmiş Millətlər Təşkilatında islahatlara ehtiyac var. Təhlükəsizlik Şurasının qəbul etdiyi qətnamələrin icrasını ilə bağlı aydın bəxış olmalıdır. Çünki qətnamələrin icrası selektiv olmamalıdır, ikili standartlara əsaslanmamalıdır. Bizim vəziyyətdə Təhlükəsizlik Şurası tərəfindən 1993-cü ildə qəbul edilmiş 402 qətnamə var idi. Minsk qrupunun 3 həmsədr ölkəsi Təhlükəsizlik Şurasının üç daimi üzvüdür. Onlar özlərinin qəbul etdiyi qətnamələrin icrasını üçün əllərindən gələni etməlidirlər. Bu qətnamələrdə açıq-aydın deyilirdi ki, erməni qoşunları işğal olunmuş ərazilərdən tam və qeyd-şərtsiz çıxmalıdır. Lakin onlar işləmirdi. Beləliklə, əvvəlcə islahatlar aparılmalıdır, öncə dünyanın bu aparıcı təşkilatına etimad artırılmalıdır. Təhlükəsizlik Şurası tərəfindən qəbul edilmiş qətnamələrin icra mexanizmi qəbul olunmalıdır. Əlbəttə ki, biz postmünaqişə dövründə mübahisələrin həlli ilə bağlı BMT-nin strukturları ilə yaxından işləyirik. BMT-nin Naqçınlar üzrə Ali Komissarının Nümayəndəliyi həmişə bizimlə yaxın təmasda olub. Çünki o vaxt səkkiz milyon əhalidən bir milyondan çoxu qaçqın və məcburi köçkün idi. İndi də biz bu təşkilatla işləyirik.

Biz BMT-nin digər strukturu olan UNESCO ilə də yaxın təmasdayıq. Biz uzun illər ərzində UNESCO-nu işğal edilmiş ərazilərə səfərə dəvət etməyə çalışmışıq. Bizə verilən cavab isə belə olub ki, UNESCO siyasi mübahisələrlə bağlı olan məsələlərlə məşğul deyil. Beləliklə, bütün bu işğal illəri ərzində UNESCO-dan olan heç bir nümayəndə heyəti işğal altındadır və bizə ərazilərə səfər etməyib. Lakin ikinci Qarabağ müharibəsi dayanan kimi bizə UNESCO-dan əraziləri ziyarət etməklə bağlı müdaxiləni dəstəkləməyə hazır olacağına inanırıq.

Çox şadam ki, bu dəyişiklik baş verib və biz indi UNESCO ilə onları səfərinə dair loqistik məsələləri razılaşdırmaq üçün yekun mərhələyə gəlmişik. Ümid edirəm ki, onlar növbəti ay missiya ilə təşrif buyuracaqlar. Biz onların ermənilərin mədəni və milli irsimizə nə etdiklərini görməliyik.

Etimadın gücləndirilməsi tədbirlərinə gəldikdə, biz Ermənistan ilə Azərbaycan arasında etimadın gücləndirilməsi tədbirlərinə töhfə vermək üçün bizə kömək edəcək istənilən təşkilatın fəaliyyətinə minnətdar olarıq. İstər ATƏT, Avropa İttifaqı, UNESCO olsun, istərsə də milli mövqədən çıxış edən ölkələr. Bu, tərəfimizdən yüksək qiymətləndirilir. Çünki bu olmadan, həttə bizim sülh razılaşmamız olsa belə, bu razılaşmanın xalq dəstəkləməyəcək. Xalq da öz iradəsini ifadə etməlidir. Xalqlararası təmaslar olmadan postmünaqişə vəziyyətinin həll etmək olmaz. Odur ki, hesab edirəm, BMT iki ölkəyə müharibə yaralarını sağaltmaqda kömək etmək üçün zəruri olanı edəcək.

Vayra VIKE-FREYBERQA: Cənab Prezident, həmkarımız, Latviyanın sabiq Prezidenti Valdis Zatersin konfransımıza qoşulmasını bizə mənəm olub.

Valdis ZATLERS: Zati-əlləri, Sizi təbrik edirəm. Siz Ermənistan tərəfindən işğal olunmuş əraziləri geri qaytarılması ilə bağlı səylərinizdən heç vaxt vaz keçmədiyiniz, Gəlin, bir az gələcəyə təşəvvürümüzə getirik. Siz bir gün Ermənistan ilə Azərbaycan arasında hərtərəfli sülh sazişinin, ola bilsin regionun bütün ölkələri ilə təhlükəsizliyin sazişinin olacağını təşəvvürünüzə gətirə bilərsinizmi? Nə vaxtsa, bütün Qafqaz ölkələri arasında azad ticarət razılaşmasının olacağını təşəvvür edə bilərsinizmi? Bu, mümkündür, Sizin baxışınıza uyğun olaraq, bunun yol xəritəsi necə olardı?

Prezident İlham ƏLİYEV: Cənab Zatlər, təbriklərinizə görə təşəkkür edirəm. Qlobal Bakı forumlarında siz həmişə münaqişənin həlli ilə bağlı beynəlxalq hüquq və ədalətli açıq-aydın dəstəkləyən bəyanatlarla çıxış etmişiniz. Biz buna birlik və yüksək qiymətləndiririk. Mən tamamilə əminəm ki, Azərbaycan ilə Ermənistan arasında sülh sazişi mümkündür. Bundan əlavə, sizə dəyə bilərəm ki, nisbətən qısa müddətdə buna nail olmaq da mümkündür. İndi çatışmayan məsələ Ermənistan tərəfindən siyasi iradənin olmasıdır. Çünki mən dəfələrlə açıq şəkildə demişəm ki, Azərbaycan Ermənistanla sülh sazişi üzərində işləməyə hazır və əlbəttə, bu saziş imzalanarsa, təhlükəsizlik, gücün təbiiq edilməməsi, cari vəziyyətlə əlaqədar realitəların qəbul olunması ilə bağlı məsələlər bu sülh sənədinin ayrılmaz tərkib hissəsi olacaq. Nə etmək lazımdır? Hesab edirəm ki, Ermənistan parlament seçkiləri keçiriləndə gözəlmək lazımdır və biz bu dövrün Ermənistanla həssas bir dövr olduğunu anlarıq. Hesab edirəm ki, eger bu gün kimsə Ermənistanla Azərbaycanla sülh sazişi haqqında danışıq, bu, həmin şəxsə populyarlıq qazandıracaq. Lakin yenə də ölkənin rəhbərləri siyasi karyeraları haqqında yox, öz dövrlətləri haqqında düşünməlidirlər. Bu baxımdan, biz ümid edirik ki, seçkilərdən sonra bizim bu məsələ ilə bağlı daha çox aydınlıq olacaqdır. Sülh sazişi, əlbəttə ki, hər iki ölkənin ərazi bütövlüyünün tanınmasını nəzərdə tutur və biz bunu etməyə hazırıq. Biz açıq şəkildə Ermənistanın ərazi bütövlüyünü tanımağa hazır və sözsüz ki, Ermənistan da öz növbəsində Azərbaycanın beynəlxalq sərhədləri çərçivəsində ərazi bütövlüyünü tanımalıdır. Sizin də bildiyiniz kimi, Dağlıq Qarabağ Azərbaycanın bir hissəsidir və bununla bağlı heç bir şübhə yoxdur. Dağlıq Qarabağ işğal dövründə və indiki Azərbaycanın bir hissəsidir və bu, həmişə belə olacaqdır. Buna görə də onlar Dağlıq Qarabağın statusu haqqında bütün səylərdən vaz keçməlidirlər. Bu, müzakirə predmeti olan məsələ deyil. İndi bizdə olan məlumatlara görə, rus sülhməramlılarının nəzarəti altında ərazidə otuz min insan yaşayır. Orada yaşayan insanlar bizim vətəndaşlarımızdır. Biz onları erməni təbiiqəti tərəfindən bəyindirli yuuyulmuş vətəndaşlarımız hesab edirik. Əgər sülh sazişinə nail olunarsa, əldə, əlbəttə ki, sizin dediyiniz kimi, ikinci mərhələ olan üç Cənubi Qafqaz ölkəsi arasında azad ticarət aparılmalıdır və bu da mümkündür. Beləliklə, biz buna hazırıq. Biz Ermənistan tərəfindən müsbət cavab gözləyəcəyik.

Vayra VIKE-FREYBERQA: Cənab Prezident, Siz bizimlə çox səbirsiniz və bizə saatlarla vaxt

sərf etməyiniz çox təqdirəlayiq bir addımdır. Hələ də ilkin siyahımızda cavablandırılmalı olan suallar var. Bunları cavablandıracağınız kimi, mən Sizin başqa və sonuncu sualı cavablandırmağa hazır olduğunuzu soruşacağam. İndi isə gəlin, davam edək və 2008-2009-2011-ci illərdə Belçikanın Baş naziri olmuş İv Letermə keçid əlaqə. Cənab Leterm, söz sizindir.

İv LETERM: Çox sağ olun. Ümid edirəm, mən eşidirsiniz. Cənab Prezident, Sizi Brüsselə salamlayıram. İcazə verin, onlayn görüşmək fürsətinə görə Sizə təşəkkürümü bildirirəm. Həmçinin Sizin liderliyiniz və düzgün argumentlərdən istifadə edərək bu gün hamımızın müzakirə etdiyi əraziləri geri qaytarmaq üçün tarixi dəyişdiyinizə görə Sizi təqdir edirəm. Vaxtı və gündəliyi nəzərə alaraq, sualım qısa olacaqdır. Xanım Kitaroviq artıq Avropa İttifaqı ilə əlaqələrin bəzi aspektlərinə, enerji təhlükəsizliyi və əməkdaşlığın dərinləşdirmək üçün Azərbaycanın oynadığı mühüm rola diqqət çəkdi. Mən Brüsselin diplomatik səhnəsinə qısaca da olsa, diqqət çəkmək istəyirəm. Mən qısa və ola bilsin çox açıq və səmimi deyəceyəm. Məncə, Siz mənə daha yaxşı bilirsiniz ki, beynəlxalq siyasi sənədə həmişə realıq, beynəlxalq hüququn Sizin tərəfinizdə olması və davranış arasında fərq var. Xarici siyasət mənsubiyyəti baxımından davranış əfsuslar olsun ki, bəzən üstün rol oynayır. Səhbətiniz əvvəlində Siz erməni diasporunun dinamik və öz təsiri təsiri ni qeyd etmişdiniz. Burada dostlar arasında olduğumuz nəzərə alaraq, biz diasporun hələ də Avropa İttifaqına üzv olan müxtəlif ölkələrin siyasi rəhbərliyinə təzyiqlə təzyiqlənir və realıqı öz xeyrinə dəyişməyə cəhd etdiyini dəstəkləyən qüvvələrdir. Sizin siyasi iradənin olmasıdır. Çünki mən dəfələrlə açıq şəkildə demişəm ki, Azərbaycan Ermənistanla sülh sazişi üzərində işləməyə hazır və əlbəttə, bu saziş imzalanarsa, təhlükəsizlik, gücün təbiiq edilməməsi, cari vəziyyətlə əlaqədar realitəların qəbul olunması ilə bağlı məsələlər bu sülh sənədinin ayrılmaz tərkib hissəsi olacaq. Nə etmək lazımdır? Hesab edirəm ki, Ermənistan parlament seçkiləri keçiriləndə gözəlmək lazımdır və biz bu dövrün Ermənistanla həssas bir dövr olduğunu anlarıq. Hesab edirəm ki, eger bu gün kimsə Ermənistanla Azərbaycanla sülh sazişi haqqında danışıq, bu, həmin şəxsə populyarlıq qazandıracaq. Lakin yenə də ölkənin rəhbərləri siyasi karyeraları haqqında yox, öz dövrlətləri haqqında düşünməlidirlər. Bu baxımdan, biz ümid edirik ki, seçkilərdən sonra bizim bu məsələ ilə bağlı daha çox aydınlıq olacaqdır. Sülh sazişi, əlbəttə ki, hər iki ölkənin ərazi bütövlüyünün tanınmasını nəzərdə tutur və biz bunu etməyə hazırıq. Biz açıq şəkildə Ermənistanın ərazi bütövlüyünü tanımağa hazır və sözsüz ki, Ermənistan da öz növbəsində Azərbaycanın beynəlxalq sərhədləri çərçivəsində ərazi bütövlüyünü tanımalıdır. Sizin də bildiyiniz kimi, Dağlıq Qarabağ Azərbaycanın bir hissəsidir və bununla bağlı heç bir şübhə yoxdur. Dağlıq Qarabağ işğal dövründə və indiki Azərbaycanın bir hissəsidir və bu, həmişə belə olacaqdır. Buna görə də onlar Dağlıq Qarabağın statusu haqqında bütün səylərdən vaz keçməlidirlər. Bu, müzakirə predmeti olan məsələ deyil. İndi bizdə olan məlumatlara görə, rus sülhməramlılarının nəzarəti altında ərazidə otuz min insan yaşayır. Orada yaşayan insanlar bizim vətəndaşlarımızdır. Biz onları erməni təbiiqəti tərəfindən bəyindirli yuuyulmuş vətəndaşlarımız hesab edirik. Əgər sülh sazişinə nail olunarsa, əldə, əlbəttə ki, sizin dediyiniz kimi, ikinci mərhələ olan üç Cənubi Qafqaz ölkəsi arasında azad ticarət aparılmalıdır və bu da mümkündür. Beləliklə, biz buna hazırıq. Biz Ermənistan tərəfindən müsbət cavab gözləyəcəyik.

Prezident İlham ƏLİYEV: Bəli, Əvvəla, bu razılıq mənimlə yox, mənim administrasiyamdan olan bəzi insanlarla olub. İkincisi, mən özüm çox məhsuldar və faydalı olan bu müzakirələrdən zövq alıram. Buna görə də mən davam etməyə hazırəm. Buyurun, davam edin.

Vayra VIKE-FREYBERQA: Möhtəşəm. Rumiyanıdan xanım Ana Birçalın sualı var. O, 2016-2019-cu illər arasında Baş nazir vəzifəsini tutub. Ana Birçal, buyurun.

ANA BİRÇAL: Rumiyanıdan axşamınız xeyir, cənab Prezident. Sizinlə bir daha görüşmək mənim üçün həqiqətən də böyük məmnunluq və şərəf hissidir. Biz mümkün olan kimi Sizinlə şəxsən görüşməyi səbirsizliklə gözləyirik. Bildiyiniz kimi, Rumiya ilə Azərbaycan arasında güclü strateji tərəfdaşlıq var və biz bununla qürur duyuruq. Biz, həmçinin onunla fəxr edirik ki, Avropa İttifaqına üzv olan ölkələr sırasında Rumiya Azərbaycanın müstəqilliyini tanıyan birinci Avropa dövləti olub. Bundan başqa, Azərbaycanla strateji tərəfdaşlıq haqqında sənədi imzalayan Avropa İttifaqına üzv olan ilk Avropa dövləti olmuşuq. Bunu nəzərə alaraq, Sizə nəinki təkcə mövcud strateji tərəfdaşlığımızı gücləndirmək və dərinləşdirmək üçün, həm də bu tərəfdaşlığı yeni bir müstəviyə qaldırmaq, o cümlədən məsələ, strateji nəqliyyat, enerji təhlükəsizliyi və digər məsələlərlə bağlı nə edə bilərik? İcazə verin, sözlü müzakirəmizə davam etməyə hazırəm. Mən Sizinlə görüşməyə hazırəm və Sizinlə görüşməyə hazırəm. Bir daha təşəkkür edirəm və hamınıza mümkün qədər tez görüşməyi ümid edirəm.

Prezident İlham ƏLİYEV: Təşəkkür edirəm. Mən də sizi Bakı

emosiyaları və ya məqsədləri xatirinə girov kimi saxlanılmışdır. Bu nə görə Ermənistanın indi bu vəziyyətdə olmasının səbəblərindən biri diasporudur.

Digər bir müşahidəm də var. Biz düşünürdük və əmin idik, ən azından mən belə düşünürdüm ki, diaspor işğal olunmuş ərazilərə çoxlu pul xərcləyir. Çünki hər il onlar vəsait toplamaq üçün marafonlar təşkil edirdilər. Onlar ilde ola bilsin yüz milyondan çox vəsait toplayırdılar. Demək istəyirəm ki, bu, kiçik ərazi üçün, kiçik əhali üçün böyük bir vəsaitdir. Lakin biz bu vəsaiti görmədik. Ermənilərin işğal etdiyi və onların dediyinə görə, "erməni şəhəri" olan Şuşa tamamilə dağıdılmışdı, tam yoxsulluq içində idi. Onların yaşadığı regionlarda biz bu investisiyanı görmədik. Ya bu vəsait toplanmayıb, da başqa yerlərə yönləndirilib. İndi də diaspor çox qeyri-məhsuldar rol oynayır. Çünki müharibənin nəticəsi aydındır. Müharibə noyabrın 9-dan 10-na keçən gecə dayanmışdı, Ermənistanın vəziyyəti həttə lap çətin olardı. Biz doğru vaxtda müharibəni dayandırdıq və planlaşdırığımızı nail olduq. İndi isə barışmağa vaxtdır, İndi Qarabağda yaşayan ermənilər üçün öz baxışlarını müdafiə etmək və ya gələcəklərini qurmaq üçün yeganə şansın azərbaycanlılarla yaxşı qonşuluq münasibətlərində yaşamaqdan ibarət olduğunu anlamaya vaxtdır. Odur ki, hesab edirəm, ilk növbədə, diaspor realıqı başa düşməlidir. Onlar başa düşməli və öz siyasətinə bəzi dəyişikliklər etməlidirlər. Bunu edə bilib-bilməməkdən asılı olmayaraq, onların siyasiyyət üzursuzluğa düşür oldu. Düşünürəm ki, ola bilsin, ilk mesaj Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzi tərəfindən də bildirilə bilər: "Sizin siyasiyyətiniz yanlış idi, üzursuzluğa düşür oldu və bu, Ermənistanla artıq əldə olunan çoxdur davam edən bəhrəna gətirib çıxarıb" mesajları göndərilməlidir. İkincisi isə, əlbəttə, əks-tərəfli yarımağın üçün bizim öz mesajımızı çatdırmaq fürsətimiz olmalıdır. Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzi realıqı bağlı mesajın çatdırılması üçün ən əsas strukturlardan biridir. Ümid edirik ki, bu, belə də davam edəcək. Ermənistanın tərəfindən diasporu, bizim tərəfinizdə isə beynəlxalq hüquq və ədalət var idi. Hədəflərin inkişafı onu göstərdi ki, biz tarixin düzgün tərəfini tutmuşduq.

Vayra VIKE-FREYBERQA: Cənab Prezident, Siz bizimlə çox nəzakətli və səbirsiniz. Bizim Siyazimlə bu məlumatlandırıcı, parlaq və ihamlandırıcı dialoqa həddən artıq böyük marağımız var. Lakin bizdə hələ də Sizinlə danışımaq istəyən insanların böyük bir siyahısı var. Lakin bizim Sizinlə razılıqımız var və biz Sizin səbirli olmağınızdan sui-istifadə etmək istəmirik. Mən bunu Sizin öhdənizə buraxıram.

Prezident İlham ƏLİYEV: Bəli, Əvvəla, bu razılıq mənimlə yox, mənim administrasiyamdan olan bəzi insanlarla olub. İkincisi, mən özüm çox məhsuldar və faydalı olan bu müzakirələrdən zövq alıram. Buna görə də mən davam etməyə hazırəm. Buyurun, davam edin.

Vayra VIKE-FREYBERQA: Möhtəşəm. Rumiyanıdan xanım Ana Birçalın sualı var. O, 2016-2019-cu illər arasında Baş nazir vəzifəsini tutub. Ana Birçal, buyurun.

ANA BİRÇAL: Rumiyanıdan axşamınız xeyir, cənab Prezident. Sizinlə bir daha görüşmək mənim üçün həqiqətən də böyük məmnunluq və şərəf hissidir. Biz mümkün olan kimi Sizinlə şəxsən görüşməyi səbirsizliklə gözləyirik. Bildiyiniz kimi, Rumiya ilə Azərbaycan arasında güclü strateji tərəfdaşlıq var və biz bununla qürur duyuruq. Biz, həmçinin onunla fəxr edirik ki, Avropa İttifaqına üzv olan ölkələr sırasında Rumiya Azərbaycanın müstəqilliyini tanıyan birinci Avropa dövləti olub. Bundan başqa, Azərbaycanla strateji tərəfdaşlıq haqqında sənədi imzalayan Avropa İttifaqına üzv olan ilk Avropa dövləti olmuşuq. Bunu nəzərə alaraq, Sizə nəinki təkcə mövcud strateji tərəfdaşlığımızı gücləndirmək və dərinləşdirmək üçün, həm də bu tərəfdaşlığı yeni bir müstəviyə qaldırmaq, o cümlədən məsələ, strateji nəqliyyat, enerji təhlükəsizliyi və digər məsələlərlə bağlı nə edə bilərik? İcazə verin, sözlü müzakirəmizə davam etməyə hazırəm. Mən Sizinlə görüşməyə hazırəm və Sizinlə görüşməyə hazırəm. Bir daha təşəkkür edirəm və hamınıza mümkün qədər tez görüşməyi ümid edirəm.

da tezliklə görüşməyə və dialoqumuzu davam etdirməyə ümidvaram. Siz tamamilə haqlısınız, Rumiya bizi müstəqil dövlət kimi tanıyan ilk dövlətlərdən biri olub və strateji tərəfdaşlıqla bağlı razılaşmanı imzalayan ilk ölkə olub. Bu da bizə digər ölkələrlə eyni səhnədə imzalamaq üçün yol açdı. Mən sizinlə görüşlərimizi xatırlayıram və Baş nazirin müavini vəzifəsində siz iki ölkənin bir araya gəlməsində çox mühüm rol oynadı. Siz xatırlayırsınız, biz dəfələrlə tərəfdaşlığın necə qurulması ilə bağlı birgə planlarımızı müzakirə etmişik. Biz Rumiyanı işğal etdiyi və onların dediyinə görə, "erməni şəhəri" olan Şuşa tamamilə dağıdılmışdı, tam yoxsulluq içində idi. Onların yaşadığı regionlarda biz bu investisiyanı görmədik. Ya bu vəsait toplanmayıb, da başqa yerlərə yönləndirilib. İndi də diaspor çox qeyri-məhsuldar rol oynayır. Çünki müharibənin nəticəsi aydındır. Müharibə noyabrın 9-dan 10-na keçən gecə dayanmışdı, Ermənistanın vəziyyəti həttə lap çətin olardı. Biz doğru vaxtda müharibəni dayandırdıq və planlaşdırığımızı nail olduq. İndi isə barışmağa vaxtdır, İndi Qarabağda yaşayan ermənilər üçün öz baxışlarını müdafiə etmək və ya gələcəklərini qurmaq üçün yeganə şansın azərbaycanlılarla yaxşı qonşuluq münasibətlərində yaşamaqdan ibarət olduğunu anlamaya vaxtdır. Odur ki, hesab edirəm, ilk növbədə, diaspor realıqı başa düşməlidir. Onlar başa düşməli və öz siyasətinə bəzi dəyişikliklər etməlidirlər. Bunu edə bilib-bilməməkdən asılı olmayaraq, onların siyasiyyət üzursuzluğa düşür oldu. Düşünürəm ki, ola bilsin, ilk mesaj Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzi tərəfindən də bildirilə bilər: "Sizin siyasiyyətiniz yanlış idi, üzursuzluğa düşür oldu və bu, Ermənistanla artıq əldə olunan çoxdur davam edən bəhrəna gətirib çıxarıb" mesajları göndərilməlidir. İkincisi isə, əlbəttə, əks-tərəfli yarımağın üçün bizim öz mesajımızı çatdırmaq fürsətimiz olmalıdır. Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzi realıqı bağlı mesajın çatdırılması üçün ən əsas strukturlardan biridir. Ümid edirik ki, bu, belə də davam edəcək. Ermənistanın tərəfindən diasporu, bizim tərəfinizdə isə beynəlxalq hüquq və ədalət var idi. Hədəflərin inkişafı onu göstərdi ki, biz tarixin düzgün tərəfini tutmuşduq.

Vayra VIKE-FREYBERQA: Cənab Prezident, növbəti sualınız 2015-ci ildə Moldovanın Baş naziri olmuş Çiril Qaburici verir. Cənab Qaburici, sizin növbənizdir.

Çiril QABURICI: Hər vaxtınız xeyir, zati-əlləri cənab Prezident Əliyev. Mən bu konfransa iştirak etməyə şadam. Onlayn formatda keçirilərsə, Bakı üçün çox darıxmışam. Məlumdur ki, COVID-19-un bütün dünyaya böyük təsiri olub. Normal dünyada sabitlik pozulub. Biz öyrəşdiyimiz normal həyatdan yeni normaya uyğunlaşmalıyıq. Digər tərəfdən, bəşəriyyət hələ də hər hansı ölkənin, xüsusilə də mənim ölkəm Moldova kimi kiçik dövlətin təkbaşına həll edə bilməyəcəyi problemlərə üzlaşmaqdadır. Mən burada global istiləşmə, havanın çirklənməsi kimi ətraf mühit problemlərini qeyd edirəm. Cənab Prezident, Siz dediniz ki, Dağlıq Qarabağda su, günəş, külək enerjisindən istifadə etməyi planlaşdırırsınız. Zati-əlləri, necə düşünürsünüz, bu problemlər bizim hamımızı ehtə birləşdirə bilərmi ki, biz yeni global balans yaratmaq və bununla üzlaşmaya hazır olmaq üçün nə etmək lazımdır? Təşəkkür edirəm.

Prezident İlham ƏLİYEV: Təşəkkür edirəm. Mənim üçün global miqyasda səylərin necə nəticələncəyini düşünmək çətinidir. Hələ ki, proses nisbi uğurla gedir. Lakin düşünürəm ki, hər bir ölkənin milli səviyyədə əhaliyə bununla bağlı doğru mesajları verməsi, iqlim dəyişikliyi məsələlərinə sözdə deyil, əməldə töhfə verməsi vacibdir. Çünki çoxlu sözlər deyilib, səsşəyillər keçirilib, çoxlu alqışlar, təbriklər olub, Qələbə qeyd edilib, lakin sonda biz əvvəl olduğumuz yerdəyik. Bizə gəlincə, Azərbaycan bəlkə də hazırda bərpəolunan enerjiyə investisiya yatırmaq ehtiyacı olmayan ölkədir, çünki bizim böyük təbii qaz yataqlarımız var. Hazırda biz enerji istehsalımız üçün təmiz enerji kimi təbii qaz və sudan istifadə edirik. Biz kömürdən, neftdən istifadə etmirik, ona görə də ekologiyaya dəyən ziyan minimumdur. Lakin məsuliyyətlə ölkə və gələcək bərədə düşünən hökumət kimi biz bərpəolunan enerji üçün investorlar cəlb etməyə başlamışıq. Mənim Qarabağ və "yaşıl zona" barədə dediklərim bəyanat deyil, plandır və bu plan artıq icra mərhələsindədir. İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə - Laçın rayonunda ilk su elektrik stansiyasının açılışı bir neçə ay bundan əvvəl oldu. Ərazilər işğaldan azad olunduqdan 3-4 ay sonra mən artıq orada idim, diyməni basdım və biz başladırıq. Biz Qarabağ ərazisində 10-dan çox su elektrik stansiyası yaratmağı planlaşdırırıq. İkincisi, İrəvanla Azərbaycan sərhədindəki iri su anbarında böyük potensial var. Su anbarı işğal dövründə artıq İrəvan tərəfindən tikilib. İndi biz birlikdə 240 meqavat gücündə su elektrik stansiyası tikməyə bərədə düşünürük. Otən il müharibədən əvvəl biz 2 elektrik

stansiyası - ümumi gücü 440-480 meqavat olan 1 günəş və 1 külək enerji stansiyası tikmək üçün bərpəolunan enerji üzrə dünyanı aparcı şirkəti - Saudiyyə Ərəbistanının "ACWA Power" və Birleşmiş Ərəb Əmirliklərinin "Masdar" şirkətləri ilə 2 investisiya razılaşması imzaladıq. Investisiyalar 100 faiz şirkətlər tərəfindən qoyulacaqdır və İndi biz artıq Qarabağ üçün baş planın, "yaşıl enerji" zonasının icrasını mərhələləndiririk. Biz bunu Yaponiyanın ən məşhur şirkətlərindən biri ilə edirik. Onlar hazırlıq görürlər, müqavilə imzalayıb. Onlar baş planı hazırlayırlar ki, biz bu layihəni niəməz şəkildə deyil, sistemə, resurslara və tələbatla əsaslanaraq icra edək. Bu, köçkünlərin qayıtmasının vaxt cədvəlinə uyğun olmalıdır. Beləliklə, Enerji Nazirliyimizin hesablarmalarına görə, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə günəş enerjisi potensialı 5 min meqavattır. Bu, bizim bütün ölkədə hazırda istehlak etdiyimizdən çoxdur. İndi elektrik enerjisi ixracatçı olduğumuz nəzərə alaraq, bizim ehtiyacımız olandan bəlkə də taxminən 1000 meqavat artıq hasilat imkanımız var. Bizim Rusiya, İran, Gürcüstan, Türkiyə ilə xətlərimiz var, biz hər tərəfə ixrac edirik. Elektrik enerjisi ixracı artıq on milyonlarla dollar gətirir, lakin yüz milyonlarla gəlir gətirəcək. Bu, haqiqətən də realıq olacaqdır. Bundan əlavə, mən deyirdim ki, bizim 4 Lüksemburq və 1 Livan boyda olan həmin ərazidə etməyi planlaşdırırdığımız dünyada nadir hall olacaqdır. Heç kim buna bənzər bir iş görməyib. "Ağıllı" şəhər, "ağıllı" kənd infrastrukturunun düzgün qurulmasının inkişafı üçün yaxşı model olacağını planlaşdırırıq. Biz baş planın hazırlanması üçün məşhur beynəlxalq şirkətləri dəvət etmişik. Ağdam şəhərinin baş planı demək olar ki, hazırdır, tezliklə təsdiqlənəcək, digər şəhərlərin baş planı icra mərhələsindədir. Yenidən bu məsələyə qayıdaraq deyirdim ki, neft-qaz kimi təbii ehtiyatlarla malik olaraq biz bərpəolunan enerjiyə investisiya yatırmaqlıq, bərpəolunan enerji üçün investorlar cəlb etməliyik, bu, bizim məsuliyyətimizin nümayiş olacaqdır.

Vayra VIKE-FREYBERQA: Cənab Prezident, Sizin daha 3 sualınız var. Siz 2004-2014-cü illərdə

